

Języczek gimnastyczek

Program wspomagający i stymulujący prawidłowy
rozwój mowy u dzieci w wieku przedszkolnym

Opracowała:
mgr Beata Trąbczyńska

Poznań, 2012

(aktualizacja: luty 2017r. - po zmianie podstawy programowej wychowania przedszkolnego)

Spis treści

I. Wstęp.....	3
II. Założenia programowe i procedury osiągnięcia celów	3
III. Treści programowe	10
IV. Ewaluacja programu	15
V. Literatura i źródła	16
VI. Załączniki	17
Załącznik nr 1: Przykładowe scenariusze zajęć.....	17
Scenariusz zajęć dla dzieci 3-letnich.....	17
Scenariusz zajęć dla dzieci 4-letnich.....	19
Scenariusz zajęć dla dzieci 5-letnich.....	21
Scenariusz zajęć dla dzieci 6-letnich.....	24
Załącznik nr 2: Przykładowy zestaw ćwiczeń w poszczególnych grupach wiekowych.....	27
Załącznik nr 3: Ankieta dla nauczycieli	44
Załącznik nr 4: Ankieta dla rodziców	45
Załącznik nr 5: Kwestionariusz badania mowy	46
Załącznik nr 6: Test do badania motoryki artykulacyjnej	49
Załącznik nr 7: Kalendarz rozwoju mowy i najczęstsze trudności artykulacyjne	50

I. Wstęp

Prawidłowy rozwój mowy dziecka jest jednym z ważniejszych wskaźników rozwoju intelektualnego. Mowa jest dla dziecka sposobem komunikowania się z otoczeniem, poprzez mowę uczy się ono pojmowania świata i gromadzi doświadczenia. Stanowi ona narzędzie w zdobywaniu informacji, pozwala na wyrażanie swoich myśli, opinii, odczuć.

Ogromną rolę w procesie kształtowania mowy dziecka odgrywają rodzice. To oni są jego pierwszymi nauczycielami mowy poprzez wspólne zabawy, czytanie bajek, ich opowiadanie oraz śpiewanie piosenek. Duże znaczenie w zakresie wspomaganie i rozwoju mowy ma także działanie nauczyciela pracującego z dzieckiem w przedszkolu, gdzie zabawa stanowi dominujący sposób nauki. Dzięki tym zabiegom dzieci poznają nowe słowa, ćwiczą oddech, głos, słuch i wymowę oraz doskonałą formy gramatyczne uwzględniając przy tym akcent, melodię i rytm mowy. Poprzez zabawę możemy stymulować rozwój wszystkich funkcji, od których zależy prawidłowy rozwój mowy.

Powstanie niniejszego programu poprzedziła szczegółowa diagnoza logopedyczna dzieci trzyletnich z najmłodszej grupy w Przedszkolu nr 17 „IKAREK” w Poznaniu (rok szkolny 2010/2011). Badania wykazały, iż spora grupa dzieci miała problemy z różnicowaniem słuchowym niektórych głosek, czworo dzieci posługiwało się podniesionym głosem i nie zawsze reagowało na polecenia za pierwszym razem, co mogłoby sugerować problemy ze słuchem. Wiele dzieci wykazywało się niską sprawnością języka. Dwoje dzieci miało opóźniony rozwój mowy a siedmioro seplenienie międzyczębowe. Na 25 dzieci w grupie - tylko u dziesięciorga (40%) - rozwój mowy przebiegał zgodnie z normą rozwojową.

Z wyników licznych badań pedagogicznych oraz obserwacji wynika, że rozwój mowy dzieci w wieku przedszkolnym jest bardzo zróżnicowany, u wielu dzieci występuje oprócz wad wymowy, opóźniony rozwój wymowy lub niechęć do mówienia, zaburzenia słuchu fonematycznego, analizy i syntezy słuchowej. Występowanie tych zaburzeń ma znaczący wpływ na przebieg procesu nauczania w okresie wczesnoszkolnym, za słuszne więc uważam wprowadzenie dodatkowych zabaw, mających na celu rozbudzanie aktywności słownej dzieci, wpływających na rozwój mowy dziecka.

Program „Języczek gimnastyczek” jest niejako odpowiedzią na potrzeby zarówno dzieci, ich rodziców, jak i nauczycieli pracujących z dziećmi w wieku przedszkolnym.

II. Założenia programowe i procedury osiągnięcia celów

Główna koncepcja programu „Języczek gimnastyczek” opiera się na kształtowaniu prawidłowej mowy u dzieci, dbaniu o właściwą stymulację rozwoju mowy, tak by nie dopuścić do jakichkolwiek zakłóceń i zaburzeń w jej rozwoju u dzieci w wieku od trzech do sześciu lat.

Główne cele programu obejmują:

- wspomaganie i stymulowanie opóźnionego rozwoju mowy;
- utrwalanie prawidłowej wymowy;
- kształtowanie sprawnego komunikowania się z rówieśnikami i dorosłymi z bliższego i dalszego środowiska wychowawczego;
- wyrównywanie szans rozwoju, praca z dzieckiem potrzebującym wsparcia
- rozszerzenie świadomości logopedycznej wśród rodziców.

Cele szczegółowe:

- usprawnienie funkcjonowania narządów artykulacyjnych,
- poprawa stanu mowy i wymowy, sprawniejsza komunikacja z otoczeniem;
- poszerzenie możliwości artykulacyjnych i fonacyjnych;
- wzmacnianie poczucia własnej wartości i umiejętność pokonywania trudności;
- usprawnienie funkcji mających wpływ na rozwój mowy (pamięci, koncentracji, percepcji słuchowej, wzrokowej, ruchowej i myślenia);
- słuchanie innych, wyrażanie zainteresowania i skupienia na tym, co mówią;
- wyrabianie motywacji do wypowiadania się na różne tematy, w różnych sytuacjach;
- odgrywanie ról w zabawach parateatralnych, stosując techniki żywego słowa;
- posługiwanie się gestami i mimiką podczas komunikacji;
- rozwijanie zasobu słownictwa i umiejętności budowania wypowiedzi poprawnych pod względem gramatycznym;
- włączanie rodziców do świadomej współpracy nad rozwojem mowy i kształtowaniem prawidłowej wymowy.

Wszystkie wymienione cele mają doprowadzić do rozwinięcia umiejętności komunikacyjnych dzieci, rozwoju ich mowy i myślenia.

Procedury osiągnięcia celów

Realizacja programu wiąże się z koniecznością zastosowania różnorodnych pomocy, propozycji zawartych w literaturze fachowej oraz własnych, opracowanych przez siebie. Zakres programu jest dość szeroki i przedstawienie wszystkich zastosowanych w nim pomocy byłoby trudne, ograniczę się więc do niektórych:

- propozycje zabaw i ćwiczeń emisyjnych, ortofonicznych, wzrokowych słuchowych i słowno-ruchowych z wybranej literatury,
- teksty wierszy i piosenek dla dzieci,
- instrumenty perkusyjne, piórka, lusterka, bańki,
- autorskie scenariusze zajęć,
- opracowane przez siebie pomoce,
- ćwiczenia rozwijające myślenie, pamięć i spostrzegawczość,

- gry i zabawy językowe, zestawy ćwiczeń rozwijających słuch fonematyczny,
- zestawy ilustracji, historyjek obrazkowych,
- różnorodne układanki, dobieranki, gry i domina obrazkowe, puzzle i inne,

Główną formą aktywności dzieci w wieku przedszkolnym jest zabawa. Poprzez zabawę, koncentrują się na doświadczaniu, przeżywaniu, odbiorze wrażeń. To z kolei pozwala im na poznawanie siebie i otaczającego świata. Właśnie dlatego treści edukacji językowej w przedszkolu powinny być wprowadzane głównie poprzez zabawę. Jednakże pamiętać należy również o formie zadaniowej wprowadzanych i przerabianych treści.

Program przeznaczony jest dla dzieci w wieku od trzech do sześciu lat. Głównym jego założeniem jest wspomaganie i stymulowanie prawidłowego rozwoju mowy.

Realizację zamierzonych celów umożliwi stosowanie odpowiednich metod i form pracy z dziećmi.

Metody:

- wspierające rozwój dziecka, np. logorytmika, relaksacja, bajki logopedyczne,
- stymulujące rozwój dziecka, np. elementy metod aktywizujących,
- słowne: instrukcje, objaśnienia, rozmowa,
- percepcyjne: obserwacja, pokaz,
- czynne: samodzielnych doświadczeń, zadań stawianych do wykonania,
- twórcze, np. metoda opowieści ruchowej,
- logopedyczne, np. ćwiczenia oddechowe, narządów artykulacyjnych, emisyjno - głosowe.

Formy:

- praca z całą grupą (zbiorowa),
- w zespołach,
- indywidualna.

Zajęcia powinny być prowadzone różnymi metodami, wzajemnie ze sobą powiązаныmi a praca dziecka powinna opierać się na ciągłym działaniu i doświadczaniu. Różnorodność metod edukacyjnych stosowanych na zajęciach ma na celu wyzwolić w dziecku wieloaspektową aktywność poznawczą, w której rozwija nie tylko wiedzę o świecie, ale także rozwija się fizycznie, psychicznie i kształtuje poczucie własnego "Ja".

Przyjęte w programie założenia, cele, formy i metody ich realizacji sprzyjają wszechstronnemu rozwojowi dziecka, uwzględniają bowiem jego potrzeby intelektualne, emocjonalne i fizyczne.

Wskazówki metodyczne

Program nastawiony jest na wspieranie dzieci z problemami logopedycznymi, ze zwróceniem szczególnej uwagi na zakres zaburzeń, potrzeby i ich możliwości. Koncepcja programu kładzie nacisk na działalność skierowaną na prawidłowy

rozwój mowy, który wpływa zarówno na rozwój społeczny, emocjonalny, jak i poznawczy dziecka. Istotne znaczenie ma również zaspokojenie potrzeby akceptacji i sukcesów, poczucie własnej wartości oraz budowanie więzi i kontaktów z rówieśnikami.

Program może być realizowany z całą grupą, jak i w zespołach oraz indywidualnie z dzieckiem. Zajęcia dostosowane są do możliwości rozwojowych dzieci. Mają one nadaną formę zabawy, by dzieci chętnie i aktywnie w nich uczestniczyły. Program nie zastępuje właściwej terapii logopedycznej. Istotnym elementem realizacji programu jest ścisła współpraca z rodzicami i osobami wspierającymi (np. spotkania szkoleniowe z logopedą). Współpraca z rodzicami powinna polegać np. na zapoznaniu rodziców z harmonogramem i tematyką zajęć, zapoznaniem ze sposobem wykonywania ćwiczeń, udziałem rodziców w zajęciach otwartych, czy w spotkaniach z logopedą.

Zakłada się, że program będzie realizowany w ramach podstawy programowej. W pierwszym roku zostanie wdrożony w jednej grupie przedszkolnej, jednakże po dokonaniu ewaluacji może być wdrożony w innych grupach. Może być on wykorzystywany przez nauczycieli do planowania miesięcznego. Zajęcia powinny być łączone z ekspresją ruchową. W oparciu o program można również prowadzić zajęcia dodatkowe (logopedyczne, teatralne). Dzieci będą mogły pochwalić się zdobytymi umiejętnościami np. podczas występów recytatorskich, przedstawień, teatryków wystawianych dla rodziców i zaproszonych gości. Ponadto dzieci będą miały możliwość obserwacji sztuki mowy i śpiewu u aktorów i śpiewaków np. podczas wyjazdów do teatru czy obserwacji w przedszkolu (koncerty, audycje muzyczne, przedstawienia teatralne).

„Realizując ten obszar kształcenia, nauczyciel powinien być wzorem poprawności językowej oraz umożliwić dzieciom codzienny kontakt z literaturą.

Stosowanie mowy wyraźnej wymaga pracy nad: poprawnym słuchaniem, właściwym oddechem, poprawnym funkcjonowaniem narządów artykulacyjnych (warg, szczęk, języka, podniebienia, krtani). Ćwiczenia usprawniające aparat artykulacyjny należy rozpocząć od pierwszych dni pobytu w przedszkolu. Praca w tym zakresie to codzienne ćwiczenia 3-5 minut. Na początku jest to powtarzanie w zabawie głosek i sylab (np. naśladowanie głosów zwierząt i odgłosów z otoczenia). Ćwiczenia słuchowe i oddechowe prowadzimy systematycznie, już z najmłodszymi dziećmi, równoległe z usprawnianiem narządów artykulacyjnych. Często wplatamy je w różne sytuacje edukacyjne.

Ze starszymi dziećmi należy prowadzić codzienne krótkie ćwiczenia oraz 3-4 razy w miesiącu ćwiczenia ortofoniczne (10-20 minut). Ustalenie się wymowy powinno być zakończone w wieku 6 lat.

Praca nad stosowaniem wyrazistej formy dźwiękowej to ćwiczenia w formie zabawowej, kontrola wypowiedzi i korekta. W miarę rozwoju możliwości dzieci uczą się m.in. operować natężeniem głosu, stosować odpowiednie tempo i nadawać wypowiedzi różny charakter. Doskonałą okazją do ćwiczeń w zakresie stosowania technik żywego słowa są np. zabawy parateatralne.

Praca nad stosowaniem poprawnych konstrukcji gramatycznych przez dzieci to ważne zadanie w pracy nauczyciela przedszkola. Likwidowanie naturalnych trudności dziecka odbywa się poprzez żywe słowo nauczyciela, poprawianie błędów dzieci w budowie zdań, tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających ćwiczeniom w poprawnym mówieniu.

Najmłodsze dzieci uczą się poprawnie odmieniać rzeczowniki i przymiotniki przez przypadki oraz łączyć przyimki (np. na, pod) z rzeczownikami, pojawiają się też nowe przymiotniki. W ćwiczeniach usprawniamy też posługiwanie się czasownikami w czasie teraźniejszym, trybie orzekającym. W tym wieku uczymy także stosowania zaimków, liczebników oraz łatwych spójników „a, i”.

Dziecko 5-letnie jest w stanie posługiwać się wszystkimi odmiennymi częściami mowy. Starsze dzieci wzbogacają swoją mowę o trudniejsze spójniki, poprawne stosowanie przysłówków, liczebników porządkowych, czasowników w czasie przyszłym i przeszłym. Nieprawidłowości gramatyczne zanikają.

Jak sprowokować dzieci do zastosowania oczekiwanej formy wypowiedzi?

Pomocne będą np. obrazki lub seria obrazków. Podczas rozmowy trzeba zadawać pytania do obrazka, typu „Co robi Kasia, a co tata” (spójnik „a”). Nauczyciel musi pamiętać o prawidłowości: na obrazku dzieci zauważają najpierw przedmioty, potem czynności. Starsze dzieci dostrzegają cechy, zależności i związki przyczynowo-skutkowe. Dobrą okazją do ćwiczeń gramatycznych są m.in. zabawy tematyczne, konstrukcyjne, badawcze, spacer i wycieczki. Można na przykład rozmawiać z dziećmi na temat tego, jak wyglądał park jesienią a jak wygląda teraz (czas przeszły i teraźniejszy).

Wzbogacanie słownika odbywa się w każdej sytuacji, wiąże się także z ćwiczeniami gramatycznymi. Zasób słownictwa poszerza się w miarę zdobywania kolejnych doświadczeń i wiedzy o otaczającej rzeczywistości. W przedszkolu wpływ na bogacenie i doskonalenie języka ma realizowana tematyka zajęć.”¹

Program ten - oprócz funkcji profilaktycznej - pełni również funkcję terapeutyczną. Jego elementy mogą wprowadzać nauczyciele na zajęciach grupowych lub podczas opracowywania indywidualnych programów wspomagania i korygowania rozwoju dziecka w celu wspierania terapii logopedycznej oraz rozwijania mowy i myślenia dzieci. Program zakłada współpracę z nauczycielami, rodzicami, logopedą. Przedstawione ćwiczenia z dużym powodzeniem mogą również prowadzić rodzice w domu ze swoim dzieckiem w celu rozszerzenia i przedłużenia procesu terapii i profilaktyki logopedycznej. Podstawową pracą są ćwiczenia w formie zabaw i gier. Trzeba również pamiętać, że przedstawione w programie ćwiczenia nie zastępują a jedynie wspomagają właściwą terapię logopedyczną ze specjalistą.

Nauczyciel przedszkola, który dba o rozwój mowy swoich podopiecznych powinien:

¹ W kręgu zabawy. Program wychowania przedszkolnego, Jadwiga Pytlarczyk, JUKA, Warszawa, 2009, s. 24-25.

- systematycznie stwarzać dzieciom okazję do wspólnych zabaw: oddechowych, artykulacyjnych, dźwiękonaśladowczych; zabawy te dostarczają dzieciom wiele radości i mają ogromne znaczenie dla ich mowy;
- wykorzystywać każdą okazję do powtarzania sylab lub głosek np. zabawa w pociąg;
- zwracać dzieciom uwagę na zamykanie ust; jest to najlepsze ćwiczenie artykulacyjne, powodujące pionizowanie się języka oraz utrwalenie nawyku oddychania przez nos;
- utrwałać właściwy sposób oddychania podczas zabaw, zajęć, spacerów i ćwiczeń gimnastycznych;
- wyrabiać właściwy sposób gryzienia, żucia i połykania pokarmów; właściwe nawyki karmienia na pewno poprawią stronę artykulacyjną mowy dzieci;
- obserwować, czy dziecko adekwatnie reaguje na różne dźwięki, czy bardzo głośno mówi do kolegów lub odpowiada na pytania nauczyciela (być może dziecko ma problemy ze słuchem);
- zwrócić uwagę, czy dziecko nie ślini się lub nie wykonuje dziwnych ruchów językiem, kiedy zaczyna mówić (możliwe, że nieprawidłowo działa funkcja połykowa);
- zaobserwować, czy dziecko nie mówi przez nos - głos stłumiony, jak przy przeziębieniu (nosowanie);
- sprawdzić, czy dziecko nie ma problemu z różnicowaniem słuchowym niektórych głosek (p-b, d-t, c-cz, dź-ć); jeśli pokażemy mu dwa rysunki „bułkę” i „pótkę” - dziecko słysząc słowo „bułka”, wskaże na „pótkę” - możemy podejrzewać, że ma problemy ze słuchem fonematycznym;
- zwrócić uwagę, czy dziecko wsuwa język między zęby lub wargi podczas wymawiania niektórych głosek; takie układanie języka podczas mówienia zawsze wskazuje na nieprawidłowości artykulacyjne (seplenienie)
- zauważyć problem dziecka z płynną mową - dziecko nie może rozpocząć mówienia, powtarza pierwszą lub kolejną głoskę, sylabę w wyrazie, czasem cały wyraz lub frazę; jeśli dziecko jest w wieku 2-3 lat, można przypuszczać, że mamy do czynienia z jąkaniem rozwojowym (rozwojową niepełnością mowy - ustąpi ona sama, pod warunkiem, że dziecko nie uświadomi sobie kłopotów z mową);
- rozpoznać kłopoty z oddychaniem - dziecko nabiera powietrza na początku, gdy zaczyna mówić i bardzo szybko, już po jednym, dwóch wyrazach dobiera powietrza; wciąż brakuje mu powietrza i coraz częściej je „łapie”, denerwując się, gdy szybko musi coś powtórzyć (prawdopodobnie ma kłopoty ze zsynchronizowaniem mowy z oddychaniem); takie kłopoty zdarzają się u małych dzieci, gdy faza wdechu i wydechu jest zbyt krótka, gdy dziecko mówi na wdechu zamiast na wydechu;
- zwracać rodzicom uwagę na problemy dzieci i w razie wątpliwości zasugerować wizytę u specjalisty.

Do programu dołączono przykładowy test do badania motoryki artykulacyjnej (załącznik nr 6) i kwestionariusz badania mowy (załącznik nr 5). Narzędzia te stosowane są przez logopedów, niemniej jednak mogą okazać się pomocne nauczycielowi wychowania przedszkolnego. Zaproponowane w programie ćwiczenia i zabawy logopedyczne znajdują zastosowanie na różnych zajęciach, zarówno w pracy indywidualnej, jak i grupowej. Z kolei przykładowy zestaw ćwiczeń w poszczególnych grupach wiekowych umieszczony został w załączniku nr 2. W załączniku nr 1 przedstawiono przykładowe scenariusze zajęć podczas pracy z dziećmi 3-, 4-, 5- i 6-cio letnimi. W celu pomocy we wstępnym zdiagnozowaniu normy, bądź patologii w rozwoju mowy - w załączniku nr 7 podano przykładowy kalendarz rozwoju mowy.

Harmonogram wdrażania programu:

1. Poinformowanie rodziców na pierwszym zebraniu o pracy z dziećmi wg programu; pisemna zgoda rodziców na obserwację pedagogiczną i diagnozę logopedyczną.
2. Obserwacja nauczyciela.
3. Diagnoza logopedyczna dzieci.
4. W oparciu o obserwację nauczyciela i diagnozę logopedy - opracowanie właściwego zestawu ćwiczeń.
5. Prowadzenie ćwiczeń z intensywnością uzależnioną od potrzeb, jednak nie mniej niż 2-3 razy w tygodniu.
6. Przygotowanie indywidualnych zestawów ćwiczeń dla chętnych rodziców, którzy chcieliby pracować z dziećmi w domu.
7. Ewaluacja programu w czerwcu (ankieta dla rodziców, dla nauczyciela, obserwacja pedagogiczna i diagnoza logopedyczna).
8. Opracowanie wyników i wprowadzenie ewentualnych korekt do programu.
9. Zebranie z rodzicami informujące ich o osiągniętych efektach.

III. Treści programowe

Zamierzone osiągnięcia dzieci			
Zakres treści	Poziom I	Poziom II	Poziom III
<p><u>Sprawność oddechowa</u></p> <p>(ćwiczenia oddechowe mają na celu usprawnienie aparatu oddechowego: zwiększenie pojemności płuc, usprawnienie ruchów przepony, ekonomiczne zużywanie powietrza w czasie mówienia, różnicowanie faz oddychania, wydłużanie fazy wydechowej)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wprawia w ruch lekkie przedmioty za pomocą dmuchania, - utrwala właściwy tor oddechowy (brzuszno-przeponowy) 	<ul style="list-style-type: none"> - reguluje oddech podczas recytowania wierszy, krótkich wypowiedzi oraz śpiewu, - łączy ćwiczenia oddechowe z ćwiczeniami gimnastycznymi a następnie z powolnym wymawianiem samogłosek na wydechu 	<ul style="list-style-type: none"> - doskonali umiejętność wyrazistego mówienia (regulowanie oddechu, odpowiednie stosowanie pauz, wybrzmiewanie wszystkich głosek wyrazu itp.), - wykonuje ćwiczenia z zakresu aspiracji powietrza, np. przenoszenie lekkich przedmiotów za pomocą słomki, - łączy ćwiczenie oddechowo - gimnastyczne (patrz poziom II) z powolnym wymawianiem krótkich zdań na wydechu, np. <i>Lubię moją mamę.</i>
<p><u>Umiejętność fonacyjna i głosowa</u></p> <p>(ćwiczenia fonacyjne mają na celu ustawienie prawidłowej emisji głosu przez wyrabianie fizjologicznego toru oddechowego, uczynnianie rezonatorów</p>	<ul style="list-style-type: none"> - operuje natężeniem głosu i reguluje siłę głosu w naturalnych sytuacjach (mówienie szeptem - mówienie głośno, cicho), - stosuje onomatopeje, 	<ul style="list-style-type: none"> - różnicuje modulację głosu przy zdaniach pytających, wykrzyknikowych i oznajmujących, - prawidłowo dysponuje oddechem podczas wypowiedzi , - stosuje różne tempo wypowiedzi, 	<ul style="list-style-type: none"> - wykonuje ćwiczenia ortofoniczne i emisyjne (czystość intonacji, prawidłowy oddech) oparte na tekście i melodii piosenek oraz dobranych tekstach z literatury dziecięcej

<p>nasady i stosowanie miękkiego nastawienia głosu)</p>		<p>- przekazuje głosem emocje</p>	
<p><u>Sprawność słuchowa</u> (ćwiczenia słuchowe mają na celu uwrażliwienie słuchowe; polegają na rozpoznawaniu dźwięków pochodzących z otoczenia oraz na słuchowej analizie mowy)</p>	<p>- rozpoznaje głosy zwierząt oraz innych dźwięków z otoczenia, - porównuje różne głosy (np. zwierząt, dźwięków wydawanych przez pojazdy), - spostrzega i określa różne zjawiska akustyczne w otoczeniu, - różnicuje i powtarza dźwięki</p>	<p>- rozróżnia tempo i dynamikę w muzyce, - różnicuje dźwięki w skrajnych rejestrach skali głosu i instrumentu muzycznego, - naśladuje słyszane głosy, wyodrębnia głoski w wyrazie, zwłaszcza w nagłosie, - rozwija słuch poprzez dostrzeganie, rozpoznawanie i różnicowanie dźwięków z otoczenia</p>	<p>- wyróżnia, rozpoznaje i powtarza głoski, - dokonuje analizy i syntezy dźwiękowej wyrazów, - układa rymy do podanego wyrazu, - wyodrębnia wybrane głoski w nagłosie, wygłosie i śródgłosie, przelicza je i określa kolejność, - wykonuje ćwiczenia słuchu prozodycznego i realizacji melodii wypowiedzi (ćwiczenia lloczasu, tempa, akcentu i intonacji wypowiedzi oraz ćwiczenia słuchu fonetycznego)</p>
<p><u>Wrażliwość logorytmiczna</u> (ćwiczenia muzyczno-ruchowe i słowno-ruchowe, których składnikiem wiodącym jest rytm; celem ćwiczeń jest kształcenie ruchów całego ciała (makroruchy), co pośrednio wpływa na usprawnienie narządów mowy (mikroruchy) oraz kształcenie poczucia rytmu)</p>	<p>- bierze udział w zabawach rytmicznych przy akompaniamencie dowolnego instrumentu muzycznego - w formie opowieści ruchowych</p>	<p>- śpiewa krótkie zdania i piosenki z równoczesnym odtwarzaniem ich przebiegu rytmicznego za pomocą prostych elementów ruchowych, - wykonuje rytmy i proste tematy rytmiczne na instrumentach niemethodycznych (tj. grzechotki, trójkąt, tamburyn, werbel, kastaniety, talerze), - rytmizuje wypowiedzi</p>	<p>- w umiejętny i estetyczny sposób porusza się, - rozwija wrażliwość na zmianę tempa i dynamiki oraz na akcent metryczny w taktach dwu, trzy- i czteromiarowych</p>

<p><u>Poprawność artykulacyjna</u></p> <p>(ćwiczenia artykulacyjne mają na celu doskonalenie poprawnej wymowy wszystkich głosek)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wykonuje ćwiczenia artykulacyjne na samogłoskach, łatwiejszych spółgłoskach oraz zgłoskach, - wykonuje ćwiczenia z zakresu prawidłowego połykania, - prawidłowo wykonuje ćwiczenia usprawniające aparat artykulacyjny (tj. ćw. warg, żuchwy, języka i podniebienia miękkiego - wg pokazu) 	<ul style="list-style-type: none"> - poprawnie artykułuje głoski (zgodnie z normą rozwojową), wyrazy i zdania, - wykonuje ćwiczenia ze szczególnym uwzględnieniem trudniejszych spółgłosek występujących w tekstach, - zgłębia umiejętność świadomego kierowania ruchami narządów artykulacyjnych (wykonuje ćwiczenia narządów mowy - warg, szczęk, języka, podniebienia) 	<ul style="list-style-type: none"> - wykonuje ćwiczenia na wszystkich głoskach, ze szczególnym uwzględnieniem trudnych głosek przedniojęzykowo-dziąsłowych, - poprawne wymawia wszystkie głoski i grupy spółgłoskowe
<p><u>Rozumienie wypowiedzi oraz ćwiczenie pamięci słownej</u></p> <p>(ćwiczenia mają na celu usprawnienie umiejętności zatrzymywania w pamięci ciągu wyrazów, ich kolejność, liczbę sylab i głosek w wyrazie; zrozumienie sensu całej wypowiedzi wymaga zatrzymania w pamięci kilku lub kilkunastu wyrazów)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - poda przedmioty wg podanej kolejności (zapamiętanie ilości i kolejności przedmiotów), 	<ul style="list-style-type: none"> - wskaże obrazki przedstawiające przedmioty, kolory itp. wg podanej kolejności; w następnym etapie obrazki można zakryć na oczach dziecka (zapamiętanie ilości i kolejności wyrazów), - wykona oraz nazwie w prawidłowej kolejności podane czynności, - wykona zadania polegające na rozumieniu konstrukcji przyimkowych 	<ul style="list-style-type: none"> - rozumie zdania zawierające konstrukcje gramatyczne, - dysponuje płynnością pojęciową, - operuje skojarzeniami,
<p><u>Rozwijanie słownictwa biernego i czynnego</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - wskazuje oraz nazywa części ciała i przedmiotów z najbliższego otoczenia, - podczas 	<ul style="list-style-type: none"> - wskaże, nazwie oraz omówi ilustracje, - opowie swoje przeżycia i wrażenia, np. z wycieczki, 	<ul style="list-style-type: none"> - posługuje się nazwami czynności, cech, właściwości przedmiotów oraz stanów emocjonalnych, określa relacje

<p>(ćwiczenia mają na celu rozwijanie zasobu słownictwa rozumianego i używanego w wypowiedziach dziecka)</p>	<p>wykonywania prostych czynności (np. ubieranie, jedzenie) - nazwie części ubrań lub produkty żywnościowe</p> <p>- nazwie przedmioty codziennego użytku, materiały, owoce i warzywa, zwierzęta domowe i z gospodarstwa wiejskiego, podstawowe środki lokomocji,</p> <p>- nazwie podstawowe czynności ludzi i zwierząt oraz podstawowe kolory</p>	<p>spaceru, świąt itp.,</p> <p>- zaobserwuje pracę aktorów i śpiewaków (wymowa, gesty) podczas spotkań ze sztuką w przedszkolu i np. w teatrze,</p> <p>- nazwie maszyny i urządzenia, znane rośliny i zwierzęta, ekosystemy, zawody,</p> <p>- stosuje określenia opisujące właściwości oraz cechy ludzi, przedmiotów i zjawisk atmosferycznych,</p> <p>- nazwie kolory pochodne i kształty</p>	<p>przestrzenne i czasowe,</p> <p>- nazywa egzotyczne warzywa i owoce</p>
<p><u>Budowanie zdań i dłuższych wypowiedzi</u></p> <p>(ćwiczenia umiejętności wypowiadania się rozwijają się na bazie umiejętności rozumienia)</p>	<p>- zbuduje zdanie w oparciu o czynność wykonywaną przez siebie (czynność powinna być głównym ogniwem wokół którego zostaje rozbudowana wypowiedź dziecka),</p> <p>- wypowie nazwy przedmiotów z najbliższego otoczenia,</p> <p>- opíše ilustracje przedstawiające przedmioty, osoby),</p> <p>- opíše swoją działalność zdaniami pojedynczymi,</p> <p>- używa w mowie odmiennych części mowy: rzeczowników, przymiotników,</p>	<p>- zbuduje dłuższą wypowiedź w oparciu o czynność wykonywaną przez siebie,</p> <p>- wystąpi przed publicznością np. podczas przedstawienia teatralnego,</p> <p>- opíše historyjkę zdaniami pojedynczymi i złożonymi,</p> <p>- poprawnie używa w mowie odmiennych części mowy: rzeczowników i przymiotników,</p> <p>- poprawnie stosuje koniugację czasowników w mowie, czas teraźniejszy, przeszły i przyszły, tryb rozkazujący,</p>	<p>- swobodnie posługuje się mową, gestem i mimiką podczas samodzielnego budowania zdań i wypowiedzi słownych,</p> <p>- poprawnie używa przysłówków nieokreślonych: „nigdy”, „gdzieś”,</p> <p>- poprawnie używa w mowie innych przysłówków,</p> <p>- poprawnie używa w mowie spójników przeciwnych: „a, ale, lecz, przecież” oraz podrzędnych: „kiedy, żeby, ale”,</p> <p>- stosuje partykuły wskazujące prawdopodobieństwo (może, na pewno), a także wyrażające</p>

	<p>zaimków,</p> <ul style="list-style-type: none"> - stosuje koniugację czasowników w mowie, czas teraźniejszy, tryb orzekający, - używa przyimków „przed, na, pod, za” 	<ul style="list-style-type: none"> - używa przyimków „naprzeciw, między, obok, po”, - poprawnie używa liczebników porządkowych i wyrazów szeregujących „następny, poprzedni”, - poprawnie używa w mowie spójników łącznych „i, albo, oraz, dlatego, więc”, - poprawnie używa zaimków „ten, tamten, tamta, mój, twój, jego, jej”, - poprawnie używa przysłówek wskazujących: „tutaj, teraz”, pytających: „gdzie, skąd, dokąd, kiedy” i nieokreślonych: „nigdy, gdzieś”, - stosuje partykuły do tworzenia pytań (czy) i przeczeń (nie) 	<p>wolę (niech)</p>
--	---	--	---------------------

IV. Ewaluacja programu

Ewaluacja jest systematyczną refleksją nad własną pracą pedagogiczną wyływającą z badań (pomiaru dydaktycznego), podlegającą analizie i wpływającą na dalsze decyzje edukacyjne.

Miernikiem oceny pracy wg programu „Języczek gimnastyczek” jest analiza aktywności i postępów dziecka. Powinna być ona dokonywana systematycznie na podstawie obserwacji rozwoju mowy, a także zachowań w różnych sytuacjach. Działania ewaluacyjne skierowane powinny być nie tylko na system badania osiągnięć dzieci, ale i na własną ocenę pracy nauczyciela.

Dziecko objęte programem powinno lepiej funkcjonować w grupie oraz radzić sobie w sytuacjach trudnych tj. rozwiązywanie konfliktów, obrona własnych interesów, krytykowanie i docenianie innych, tłumaczenie przyczyn i motywów postępowania.

W celu doskonalenia podjętych działań, należy dokonać oceny ich przydatności i skuteczności w odniesieniu do założonych celów. Aby to osiągnąć, należy:

- I. posłużyć się ankietą dla rodziców, dotyczącą ich oceny rozwoju mowy dziecka (załącznik nr 4),
- II. posłużyć się ankietą dla nauczyciela, podsumowującą efekty pracy (załącznik nr 3),
- III. prowadzić obserwację pedagogiczną dzieci (notatki nauczyciela),
- IV. ponownie zdiagnozować dzieci pod kątem logopedycznym,
- V. przeprowadzać indywidualne rozmowy z rodzicami,
- VI. dokonać analizy wyników i sporządzić sprawozdanie na koniec roku szkolnego na temat skuteczności podjętych działań, przyjąć wnioski do pracy na kolejny rok szkolny.

V. Literatura i źródła

1. 100 tekstów do ćwiczeń logopedycznych, Ewa Małgorzata Skorek, HARMONIA, Gdańsk 2007.
2. Broszura u Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Swarzędzu (opr. mgr Halina Dżiszyńska-Błachnio).
3. Co i jak słyszeć? Zestaw gier edukacyjnych do ćwiczeń słuchowych.
4. Elementy logopedii, Genowefa Demelowa, WSiP, Warszawa, 1979.
5. Języczkowe przygody i inne bajeczki logopedyczne, Anna Tońska-Morowiec, HARMONIA, Gdańsk, 2009.
6. Kwestionariusz badania mowy Grażyny Billewicz i Brygidy Ziolo, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków, 2006.
7. Logopedyczne zabawy ruchowe dla dzieci od 4 do 7 lat, Romana Sprawka, Joanna Graban, HARMONIA, Gdańsk, 2009.
8. Mówię wyraźnie, Elżbieta Śnieżkowska-Bielak, Oficyna Wydawnicza Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków, 2008.
9. Nasze dziecko uczy się mowy, Leon Kaczmarek, WL, Lublin, 1977.
10. Poradnik fonetyczny dla nauczycieli, Bronisław Roślowski, WSiP, Warszawa, 1981.
11. Przygody Języczka-Podróżniczka. Ćwiczenia logopedyczne dla dzieci od 1. roku życia, Maria Bryła, Aneta Muszyńska, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków, 2007.
12. Słowniczek przedszkolaka. Czy znasz to słowo?, Ewa Spatek, Maria Bilińska, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków, 2002.
13. Terapia wad wymowy, Edyta Joanna Lichota, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków, 2005.
14. Uczymy poprawnej wymowy. Metodyka postępowania ortofonicznego z dziećmi w wieku przedszkolnym, Elżbieta Sachajska, WSiP, Warszawa, 1981.
15. W kręgu zabawy. Program wychowania przedszkolnego, Jadwiga Pytlarczyk, JUKA, Warszawa, 2009.
16. Wąż syczący pod szumiącym drzewem. Ćwiczenia logopedyczne dla dzieci. Ewa Morkowska, WSiP, 2000.
17. Wspomaganie rozwoju mowy dziecka w wieku przedszkolnym, Danuta Emiluta-Rozja, CMPPP, Warszawa, 2006.
18. Z logopedią na Ty. Podręczny słownik logopedyczny, Ewa Małgorzata Skorek, Kraków, 2005.
19. Zabawy logopedyczne na cztery pory roku. Scenariusze do zajęć grupowych dla dzieci w wieku przedszkolnym, Dorota Krupa, Jolanta Pszczółka, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków, 2010.

VI. Załączniki

Załącznik nr 1: Przykładowe scenariusze zajęć

Scenariusz zajęć dla dzieci 3-letnich²

DATA:

PROWADZĄCY:.....

GRUPA WIEKOWA: 3-latki

TEMAT: JESIEŃ W LESIE

FORMA ORGANIZACYJNA: 15 minut

CELE OGÓLNE:

- usprawnianie narządów mowy,
- ustalenie prawidłowego toru oddechowego,
- rozwijanie koordynacji słuchowo-ruchowej,
- wzbogacanie słownictwa

CELE OPERACYJNE (dziecko):

- przywita się i przedstawi,
- wykona ćwiczenie artykulacyjne i rytmiczno-ruchowe,
- wypowie się na temat jesieni w lesie,
- weźmie udział w ćwiczeniach oddechowych,
- nauczy się mówić wiersz-rymowanekę.

METODY:

- słowna: - instruktaż,
- powitanie się i przedstawienie się,
- odtwórcza
- wypowiedzi dzieci,
- czynna: - zadań stawianych dziecku (ćwiczenia oddechowe, artykulacyjne),
- indywidualnych doświadczeń dziecka,
- słuchowa: - np. reagowanie na słyszany dźwięk,
- wzrokowa: - np. odwzorowanie układu narządów artykulacyjnych

FORMA PRACY:

- z całą grupą,
- w razie potrzeby: indywidualna,

MATERIAŁY I ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- instrumenty perkusyjne (bębenek, tamburyn, trójkąt),
- gazety,
- lusterko dla każdego dziecka (bądź miejsce dla każdego dziecka przed dużą taflą lustra),
- wiersz z zestawu „Zagadki Smoka Obiboka” Wyd. Granna

² Scenariusz opracowano na podstawie: Zabawy logopedyczne na cztery pory roku. Scenariusze do zajęć grupowych dla dzieci w wieku przedszkolnym, Dorota Krupa, Jolanta Pszczółka, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków, 2010.

PLANOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Powitanie, przedstawienie się dzieci.
2. Ćwiczenia aparatu artykulacyjnego - „Wiewiórka sprząta dziuplę”.
Wiewiórka rozejrzała się po swojej dziupli i stwierdziła, że trzeba posprzątać. Myje sufit, ściany i podłogę (dzieci przesuwają językiem po podniebieniu, wewnętrznej stronie policzków i dolnych dziąsłach). Umyła też wszystkie okna (język przesuwają się po górnych i dolnych zębach). Wyjrzała z dziupli i rozejrzała się dokota (język oblizuje wargi, potem kieruje się do body i nosa a następnie od kącika do kącika ust). Usłyszała, jak przez las przebiegł konik (kłaskanie językiem i parskanie). Śpiewały też ptaki (gwizdanie i naśladowanie głosu ptaków, np. ćwir - ćwir, fiu - fiu, tijo-tijo). Uśmiechnęła się, ponieważ wkota był piękny, słoneczny dzień (rozciąganie warg w uśmiechu).
3. Zabawa rytmiczno-ruchowa z elementami kinezylogii edukacyjnej P. Dennisona.
Wiewiórka wyszła na spacer po lesie (nauczyciel gra na bębnie, dzieci maszerują, uderzając prawą ręką w lewe kolano i na odwrót). Potem zaczęła skakać z drzewa na drzewo (podskoki z akompaniamentem tamburynu). Kilkakrotnie powtarzamy zabawę. Dzieci reagują odpowiednio do granych rytmów i instrumentów.
4. Rozmowa na temat jesieni w lesie:
Co można znaleźć? (grzyby, kasztany, żołędzie, liście).
Rysowanie oburącz w powietrzu i na podłodze wymienianych darów lasu.
5. Ćwiczenia oddechowe (wdech nosem i wydech ustami):
 - zgniatanie kulek z gazety (obiema rękoma równocześnie) i zdmuchiwanie ich z dłoni,
 - zabawa „Grzyby”
Dzieci robią przysiad na podłodze, kulą się i nakrywają głowę ramionami. Wyobrażają sobie, że są małymi grzybkami. Gdy zaczyna padać deszcz (nauczyciel gra na trójkacie), grzyby zaczynają rosnąć, stają na palcach, robią głęboki wdech nosem i powoli wydychają ustami. Zabawę powtarzamy.
6. Nauka wiersza-zagadki:
*Co to jest?
Ma on nóżkę - nie ma buta,
Ma kapelusz - nie ma głowy;
Czasem gorzki i trujący,
Częściej smaczny jest i zdrowy.*
7. Podziękowanie dzieciom za udział w zajęciach.

Scenariusz zajęć dla dzieci 4-letnich³

DATA:

PROWADZĄCY:.....

GRUPA WIEKOWA: 4-latki

TEMAT: W ZOO

FORMA ORGANIZACYJNA: 20 minut

CELE OGÓLNE:

- poszerzenie zasobu słownictwa (nazwy dzikich zwierząt),
- kształcenie umiejętności wyodrębniania istotnych cech zwierząt (ćwiczenie przygotowujące do opisu),
- nauka prawidłowego toru oddychania,
- usprawnianie narządów artykulacyjnych, gł. warg i języka,
- rozwijanie funkcji słuchowych,
- usprawnianie dużej i małej motoryki.

CELE OPERACYJNE (dziecko):

- przywita się z kolegą,
- wysłucha informacji na temat zwierząt z ZOO,
- odgadnie zagadki,
- omówi historyjkę obrazkową,
- weźmie udział w zabawie ruchowo-ortofoniczno-oddechowej,
- nauczy się mówić na pamięć wiersz,
- ulepi z plasteliny wybrane zwierzę.

METODY:

- słowna: - instruktaż,
 - odtwórcza (nauka wiersza)
 - wypowiedzi dzieci, naśladowanie dźwięków,
- czynna: - zadań stwarzanych dziecku (ćwiczenia oddechowe,
 artykulacyjne, logopedyczne)
 - indywidualnych doświadczeń dziecka,
 - twórcza (lepienie z plasteliny),
- słuchowa: - np. słuchanie zagadek,
- wzrokowa: - np. obserwacja ilustracji przedstawiających zwierzęta

FORMA PRACY:

- z całą grupą,
- indywidualna,

MATERIAŁY I ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

³ Scenariusz opracowano na podstawie:

1. Zabawy logopedyczne na cztery pory roku. Scenariusze do zajęć grupowych dla dzieci w wieku przedszkolnym, Dorota Krupa, Jolanta Pszczółka, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków, 2010.
2. Mówię wyraźnie, Elżbieta Śnieżkowska-Bielak, Oficyna Wydawnicza Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków, 2008.
3. Słowniczek przedszkolaka. Czy znasz to słowo?, Ewa Spatek, Maria Bilińska, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków, 2002.

- ilustracje przedstawiające zwierzęta, które można spotkać w ogrodzie zoologicznym,
- zbiór wierszy J. Brzechwy pt. „ZOO”,
- wiersz „Prysznic słoniu” E. Śnieżkowskiej-Bielak,
- historyjka obrazkowa „Wycieczka do ZOO”,
- plastelina

PLANOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Przywitanie - dzieci, siedząc w kole, podają prawą rękę siedzącemu z lewej strony sąsiadowi.
2. Rozmowa o zwierzętach, które można spotkać w ogrodzie zoologicznym. Dzieci wymieniają wrażenia z pobytu w ZOO. Prowadzący zajęcia pokazuje kolejno ilustracje przedstawiające lwa, żyrafę, tygrysa, słoniu, strusia, niedźwiedzia, małpę, węża. Dzieci określają cechy zewnętrzne: wielkość, kolor, znaki szczególne.

3. Dzieci odgadują zagadki:

Co to za zwierzę?

- Ma wielkie uszy i długa trąbę?
- Ma bardzo długą szyję?
- Znosi olbrzymie jajka?
- Ma paszczę i długą grzywę?
- Nie ma nóg i syczy?
- Ma długi, zwiny ogon, na którym lubi się hustać?

4. Omówienie historyjki obrazkowej pt. „Wycieczka do ZOO”.

5. Zabawa w wycieczkę do ZOO.

Ilustracje zwierząt rozmieszczamy w różnych miejscach sali. Podchodzimy do nich kolejno. Przy każdym zwierzęciu prowadzący recytuje adekwatny wierszyk J. Brzechwy, a następnie proponuje dzieciom wykonanie różnych ćwiczeń:

- Wąż - dzieci ustawiają się jedno za drugim, kładą ręce na ramionach poprzednika, maszerują w rytm wiersza. Zatrzymują się i syczą: „sssss” (zęby zwarte, usta uśmiechnięte).
- Małpa - w trakcie recytowania wiersza dzieci skaczą obunóż. Później robią „małpią” minę (dowolną).
- Słoń - po wysłuchaniu wiersza dzieci wykonują figurę słoniu z kinezylogii edukacyjnej.
- Żyrafa - dzieci kucają, a następnie powoli wstają, wyciągają powoli ręce, stają na palcach. Żyrafa wyciąga szyję, aby zdobyć pożywienie - język przy szeroko otwartej buzi dotyka różnych miejsc na podniebieniu.
- Struś - dzieci rysują w powietrzu oburącz duże elipsy - strusie jaja.
- Tygrys - dzieci czworakują.

- Miś - nie chciał podać łapy, bo chce iść spać. Dzieci kładą się na podłodze na plecach, trzymając ręce na brzuchach. Wdychają powietrze nosem - brzuch się unosi, wydychają ustami - brzuch opada.
6. Nauka wiersza „Prysznic słońca”
*Słoń ma trąbę, wielkie uszy
I słoń się nie boi suszy.
Gdy w dzień słońce, gdy upały,
Robi prysznic doskonały.
Trąbą słoń nabiera wody
I ma natrysk dla ochłody.*
7. Dzieci siadają przy stolikach, lepią z plasteliny wybrane zwierzę.

Scenariusz zajęć dla dzieci 5-letnich⁴

DATA:

PROWADZĄCY:.....

GRUPA WIEKOWA: 5-latki

TEMAT: Zimowy wiatr.

FORMA ORGANIZACYJNA: 25 minut

CELE OGÓLNE:

- zapoznanie się z prawidłową wymową głoski „sz”,
- usprawnianie percepcji słuchowej,
- utrwalanie prawidłowego sposobu połykania,
- kształtowanie prawidłowego toru oddechowego,

CELE OPERACYJNE (dziecko):

- powita się z prowadzącym i kolegami za pomocą piosenki,
- rozpozna w wyrazach i sylabach głoskę „sz”
- w prawidłowy sposób odwzoruje układ narządów artykulacyjnych do głoski „sz”
- rozpozna za pomocą zmysłu słuchu odtwarzane z płyty CD odgłosy,
- we właściwy i sprawny sposób wykona ćwiczenia oddechowe,
- zapozna się ze sposobem właściwego połykania i trzymania języka na podniebieniu górnym podczas spoczynku
- zareaguje ruchem zgodnie z rodzajem słyszanego dźwięku,
- skupi uwagę na wskazanym temacie

⁴ Scenariusz opracowano na podstawie:

1. 100 tekstów do ćwiczeń logopedycznych, Ewa Małgorzata Skorek, HARMONIA, Gdańsk 2007.
2. Logopedyczne zabawy ruchowe dla dzieci od 4 do 7 lat, Romana Sprawka, Joanna Graban, HARMONIA, Gdańsk, 2009
3. Wąż syczący pod szumiącym drzewem. Ćwiczenia logopedyczne dla dzieci. Ewa Morkowska, WSIP, 2000
4. Zagadki Smoka Obiboka, wyd. GRANNA.

- nawiąże współpracę z rówieśnikami i prowadzącym zajęcia oraz aktywnie w nich uczestniczy

METODY:

- słowna: - instruktaż,
- zaśpiewanie powitanki,
- odtwórcza
- wypowiedzi dzieci,
- czynna: - zadań stwarzanych dziecku (ćwiczenia oddechowe, artykulacyjne, logopedyczne)
- indywidualnych doświadczeń dziecka,
- twórcza (interpretacja muzyki za pomocą form ruchowych),
- słuchowa: - np. rozpoznanie słyszanego dźwięku,
- wzrokowa: - np. odwzorowanie układu narządów artykulacyjnych

FORMA PRACY:

- z całą grupą,
- indywidualna,

MATERIAŁY I ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- tekst wiersza i piosenki
- płyta CD z nagraniem melodiami, piosenką oraz dźwiękami do ćwiczeń słuchowych,
- magnetofon, tamburyno,
- lustro,
- tablica ze schematem i symbolem przedstawiająca układ narządów mowy podczas wymawiania głoski „sz”,
- papierowe śnieżynki i bałwanki dla każdego dziecka,
- obrazki w nazwie których znajduje się głoska „sz”,
- różne rodzaje szeleszczących materiałów (folia, papier, karton...),
- gazety,
- Zagadki Smoka Obiboka,
- karty pracy dla dzieci do domu.

PLANOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Powitanie piosenką „Piosenka powitalna” - na tle melodii (wykorzystanie metody aktywizującej).

*Wszyscy są, witam was
Zaczynamy, już czas
Jestem ja, jesteś ty
Raz, dwa, trzy...*

2. Wiersz - zagadka.

Prowadzący czyta bądź recytuje wiersz a zadanie dzieci polega na odgadnięciu głoski występujących w wymienianych w wierszu wyrazach.

*Postuchajcie moi mili,
jak głoska w szafie stoi.
Ma ją myszka oraz szyszka,*

*kosz a także szara pliszka.
Bywa u szarego szczura,
ma ją kieszę i koszula.
Bywa w noszach i szpinaku,
nie ma w grochu ani w maku.
Czy już wiecie moi mili,
jaka głoska w szafie stoi?*

3. Rozmowa na temat zimy (oznaki w przyrodzie i pogodzie , często wieje wiatr, który szumi w gałęziach drzew: „szysz...”).
4. Omówienie cech głoski „sz”.
Obserwacja w lusterkach układu narządów artykulacyjnych i naśladowanie szumu wiatru (zwrócenie uwagi na zaokrąglenie warg i wysunięcie ich lekko do przodu, język uniesiony do górnego wałka dziąsłowego, zęby zbliżone).
5. Zabawa słuchowo - ruchowa „Drzewa”
Dzieci wyobrażają sobie, że są drzewami, których gałęzie poruszają się na wietrze. Naśladują szum wiatru. W tym samym czasie prowadzący wygrywa na tamburynie dźwięki. Zgodnie z ich natężeniem dzieci „szumią” raz głośniej, raz ciszej. Gdy instrument cichnie, milkną. Należy zwrócić uwagę na spoczynkową pozycję języka (występującą , kiedy nie mówimy, nie jemy, nie pijemy - ćwiczenia utrwalające nawyk do domu), polegają na ułożeniu języka na podniebieniu górnym. Podczas spoczynkowej pozycji języka należy oddychać nosem.
6. Zabawa oddechowa „Śniegowe gwiazdki”
Każdy z uczestników zabawy otrzymuje od prowadzącego papierową śnieżynkę. Zadanie polega na złapaniu za jej brzeg i dmuchaniu na nią (zachowując prawidłowy tor oddechowy) w taki sposób, aby jak najdłużej była ona odchyłona od pionu. Następnie dzieci zdmuchują papierowe płatki śniegu leżące na otwartej dłoni.
7. Zabawa słuchowa „Co tak szeleści?”
Dzieci wyobrażają sobie, że wieje wiatr. W tym czasie prowadzący demonstruje odgłosy różnych szeleszczących rodzajów materiałów (folia, papier, celofan, karton itp.). poleca, aby dzieci zapamiętały dźwięki, a następnie zamknęły oczy. Ponownie je demonstruje. Uczestnicy słuchając, odgadują, co szeleści.
Odgadywanie odgłosów z płyty CD.
8. Zabawa słuchowo-ruchowa „Zimowy taniec”
Prowadzący, przy dźwiękach muzyki, opowiada historyjkę. Dzieci za pomocą gestów i ruchów ciała ilustrują opowiadanie:
Płatki śniegu wirują na wietrze. Tańczą w rytmie zimowej piosenki. Wiatr nawiewa dużo śniegu, Zamienia bawiące się dzieci w śniegowe figurki. Po pewnym czasie zaświeciło słońce. Zamrożone postacie zaczynają powoli odtajać. Woda wsiąka w ziemię.
9. Zabawa słuchowo-ruchowa „Bałwanki”

Prowadzący zabawę rozdaje dzieciom papierowe bałwanki na patyku. Wymienia ciąg sylab. Wcześniej umawia się z dziećmi, że podniosą do góry bałwanka, kiedy w wymawianej sylabie usłyszą głoskę „sz”. Podczas ćwiczenia należy omijać głoski syczące - „s, z, c, dz” i pozostałe z szeregu szumiącego - „ż, cz, dż”.

10. Zabawa artykulacyjna „Niespodzianka”

W koszu znajdują się obrazki lub przedmioty zawierające w nazwie głoskę „sz”. Wybrane dziecko losuje jeden z nich. Opisuje go krótkimi zdaniami. Zadanie pozostałych dzieci polega na odgadnięciu nazwy omawianego przedmiotu. Osoba, która jako pierwsza poda właściwą nazwę, wyklaskuje ją sylabami, zwracając uwagę na prawidłowy układ narządów mowy podczas wymawiania głoski „sz”. Następnie losuje kolejny obrazek i opisuje go.

11. Zabawa oddechowa „Śnieżki”

Prowadzący rozdaje uczestnikom zabawy kartki gazety. Dzieci ugniatają je w papierowe kule, kładą na dłoni i zdmuchują, pamiętając o właściwym torze oddechowym. Przez chwilę bawią się z sobą, rzucając w siebie papierowymi śnieżkami.

12. Wspólna zabawa „Zagadki Smoka Obiboka” - odgadywanie zagadek.

Zwracanie uwagi na wyraźną artykulację i właściwe układanie narządów artykulacyjnych.

13. Kierujący zajęciami dziękuje uczestnikom za aktywny udział w zabawie.

Scenariusz zajęć dla dzieci 6-letnich⁵

DATA:

PROWADZĄCY:

GRUPA WIEKOWA: 6-l

TEMAT: Bał.

FORMA ORGANIZACYJNA: 30 minut

CELE OGÓLNE:

- usprawnienie aparatu artykulacyjnego i oddechowego,
- kształcenie umiejętności budowania dłuższych wypowiedzi,
- koordynacja pracy półkul mózgowych,
- różnicowanie głosek „s” - „sz”,
- kształcenie słuchu fonematycznego i kinestezji artykulacyjnej,
- wzmocnienie koordynacji pracy półkul mózgowych,

CELE OPERACYJNE (dziecko):

- powita się z prowadzącym i kolegami za pomocą zabawy integracyjnej,

⁵ Scenariusz opracowano na podstawie:

1. Języckowe przygody i inne bajeczki logopedyczne, Anna Tońska-Morowiec, HARMONIA, Gdańsk, 2009.
2. Zabawy logopedyczne na cztery pory roku, Dorota Krupa, Jolanta Pszczółka, IMPULS, Kraków, 2010
3. Co i jak słycać? Zestaw gier edukacyjnych do ćwiczeń słuchowych.

- zgodnie z poleceniem prowadzącego wykona ćwiczenia artykulacyjne i oddechowe,
- utrwali prawą i lewą stronę,
- rozróżni głoskę „s” od „sz”
- nawiąże współpracę z rówieśnikami i prowadzącym zajęcia oraz aktywnie w nich uczestniczy,
- zareaguje odpowiednim ruchem na słyszany dźwięk
- skupi uwagę na wskazanym temacie.

METODY:

- słowna: - instruktaż,
- odtwórcza
- wypowiedzi dzieci,
- czynna: - zadań stwarzanych dziecku (ćwiczenia oddechowe, artykulacyjne, logopedyczne)
- indywidualnych doświadczeń dziecka,
- twórcza (np. interpretacja muzyki za pomocą form ruchowych),
- słuchowa: - np. rozpoznanie słyszanego dźwięku,
- wzrokowa: - np. odwzorowanie układu narządów artykulacyjnych

FORMA PRACY:

- z całą grupą,
- indywidualna,
- w parach.

MATERIAŁY I ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- tekst bajki
- płyta CD z nagranyymi melodiami
- magnetofon,
- historyjka obrazkowa, karta pracy - bałwanki, kredki, szablony choinek, papier, słomki, gazeta, kolorowanka
- gra edukacyjna

PLANOWANY PRZEBIEG ZAJĘCIA:

1. Powitanie „Iskierka przyjaźni”.
Dzieci siedzą w kole, trzymają się za ręce. Prowadzący ściska prawą ręką lewą dłoń siedzącego obok dziecka. Uścisk wędruje w koło i wraca do lewej dłoni terapeuty.
2. „Powitanie rąk”
Witam (kłaśnięcie w dłonie)
ręce, (dzieci uderzają obiema dłońmi o dłonie kolegi)
witam (kłaśnięcie)
prawą, (tylko prawe dłonie)
witam (kłaśnięcie)
lewą, (tylko lewe dłonie)
brawo, brawo! (dwa kłaśnięcia)

3. Rozmowa kierowana na temat: „Czy lubimy bale karnawałowe?”
Dzieci odpowiadają na pytania:
 - O jakiej porze roku odbywają się bale karnawałowe?
 - Czy lubicie bale i dlaczego?
 - W jakim stroju chcielibyście wystąpić na balu?
4. Bajka logopedyczna „Bal”. W czasie, gdy prowadzący czyta bądź opowiada bajkę, dzieci wykonują ćwiczenia usprawniające artykulatory i oddechowe.
5. Historyjka obrazkowa powiązana tematycznie z bajką. Dzieci wycinają obrazki, układają je we właściwej kolejności i opowiadają historyjkę.
6. Ćwiczenie słuchowe „Bałwanki” (różnicowanie głosek „s” - „sz”).
Każde dziecko rysuje po śladzie dwa bałwanki i rozcina kartkę na pół. Obrazek z uśmiechniętym bałwankiem układają na podłodze po prawej stronie, zaś obrazki ze zdziwionym bałwankiem układają po lewej stronie. Ugniatają z gazet „śniegowe kule”. Przed rozpoczęciem zabawy wprowadzamy wyjaśnienia, że przy wymowie głoski „s” „uśmiechamy się” (wargi rozciągnięte), zaś przy wymowie głoski „sz” „dziwimy się” (wargi zaokrąglone i wysunięte do przodu, robimy z ust „dzióbek”). Kiedy dzieci usłyszą „sz” - rzucają śnieżkami w zdziwione bałwanki. Gdy usłyszą „s” - rzucają w uśmiechnięte bałwanki. Prowadzący zmienia kolejność wypowiedzianych głosek, tak by uczestnicy zabawy nie przyzwyczaili się do schematu. Na koniec dzieci próbują wymawiać na zmianę „s” - „sz”.
7. Ćwiczenia oddechowe „Pada śnieg”.
Pada śnieg. Otula drzewa puszysta kołderką. Dzieci otrzymują papierowe choinki. Rysunki układają na podłodze przed ławkami w których siedzą. Drą papier na drobne kawałki i rozsypują na ławce. Na umówiony sygnał dmuchają przez słomkę na skrawki papieru tak, by opadły na choinki.
8. Ćwiczenia słuchowe „Taniec” (rozdzielanie głosek „sz” i „s”).
Przed rozpoczęciem zabawy prowadzący wyjaśnia, jak język i wargi układają się przy wymowie głoski „sz” oraz „s”. gry wymawiamy „sz” nasze wargi są zaokrąglone, zaś czubek języka jest uniesiony ku górze, za górne zęby. Gdy wymawiamy „s” nasze wargi rozciągają się w uśmiechu (na boki). Kiedy prowadzący wymawia: „szu, szu, szu...” - dzieci tańczą obracając się w koło, z rękoma uniesionymi w górę. Gdy usłyszą „su, su, su...” - tańczą kotuszając się na boki. (ćw. wykonywane jest przy muzyce relaksacyjnej).
9. Ćwiczenia z zakresu kinizjologii edukacyjnej „Pan języczek tańczy na balu”.
Dzieci przy muzyce wykonują ruchy naprzemienne: lewy łokieć - prawe kolano i na odwrót.
10. Różnicowanie „s” - „sz”.
Po balu „Pan języczek” chce się napić herbaty, podpala palnik na kuchence, gaz syczy: „sssss.....”, woda w czajniku szumi: „szszsz....” (dzieci wypowiadają te głoski na zmianę).
11. Gra edukacyjna - rozróżnianie głosek „s” i „sz” w wyrazach.

Załącznik nr 2: Przykładowy zestaw ćwiczeń w poszczególnych grupach wiekowych⁶

Dzieci trzyletnie	Zabawy i ćwiczenia
1. Właściwy oddech	a) Zabawy z piórkiem lub z bańkami (wdech nosem, wydech ustami). b) Ćwiczenia oddechowe: zdmuchiwanie np. papierowych samochodzików ze stołu. c) Słuchając nagrania piosenki, dzieci spacerują po sali z chustkami. Podczas przerwy w grze zatrzymują się, kładą chustki na podłodze i dmuchają na nie tak, aby się poruszały. Ponowne usłyszenie nagrania piosenki jest zapowiedzią dalszego spaceru po sali. d) Ćwiczenia oddechowe - chuchanie na ręce, bo zmarły na spacerze. e) Zabawa „Huśtanie misia na brzuchu” - podczas wdechu brzuch wypukła się a podczas wydechu opada. f) Zabawa „Wąchanie kwiatków” - dzieci siedzą lub stoją obok kwiatów (starsze dzieci mogą wąchać na niby kwiaty z kolorowej bibułki), powoli wciągają powietrze nosami i równie powoli, by jak najdłużej zapamiętać ich zapach, robią wydech. g) „Wiatr” - dmuchanie z różnym natężeniem na paski papieru. h) Robienie baniek mydlanych.
2. Umiejętności fonacyjne i głosowe	a) Zabawa na zapoznanie ze swoimi imionami - siedzenie w kole i śpiew po kolei swoich imion z różnym natężeniem. a) Dzieci naśladują głosy zwierząt przedstawionych na obrazkach (sklep zoologiczny), np.: Wąż - syyyyyy...., pies - hau, hau, hau..., kot - miau...; mysz - pi, pi..., papuga - ra, ra..., żółw - uf, uf... Następnie chętne dzieci umawiają się, którym będą zwierzęciem. Kolejno naśladują głosy tych zwierząt, a pozostałe dzieci z grupy odgadują, które to zwierzę, i głośno naśladują jego głos. b) Ćwiczenia ortofoniczne - naśladowanie odgłosów wydawanych przez różne zwierzęta czy pojazdy. c) Zabawa „Misie, które budzą się na wiosnę” (misie śpią: wdech i wydech nosem, budzą się, ziewają: wdech i wydech ustami, wdychają powietrze ustami, zamykają usta i mruczą: mmm... (powietrze wydostaje się nosem); powyższe ćwiczenie jest powtarzane, ale tym razem mruczenie staje się głośniejsze (dźwięk jest wyraźnie wybrzmiewany, co wyczuwamy poprzez dotykanie do drgających skrzydełek nosa). d) Zabawa „Chory miś” - w zabawie wykorzystane jest kaszlenie przy wysuniętym na zewnątrz jamy ustnej języku i chrapanie na wdechu i wydechu. Przebieg zabawy: dzieci pokazują, jak kaszle chory miś, wówczas przychodzi pan doktor, który bada misia i podaje mu lekarstwa; miś polyka leki, płucze gardło (jednocześnie usprawniany jest grzbiet języka) i zasypia – słychać chrapanie. Urozmaiceniem zabawy może być kolorowanie lub rysowanie misia. e) Zabawa „Echo” - zabawa polega na tym, że dzieci wołają poszczególne głoski, a powtarzają je ciszej, tak jak to robi echo, np. a (głośno) a (cisze). f) Rymowanki, wycieczki, wierszyki do pokazywania: „Zwierzęce gadanie” - dzieci naśladują dźwięki wydawane przez zwierzęta Co mówi bocian, gdy żabkę zjeść chce? Kle, kle, kle. Co mówi żaba, gdy bocianów tłum? Kum, kum, kum. Co mówi kaczka, gdy jest bardzo zła? Kwa, kwa, kwa. Co mówi kotek, gdy mleczka by chciał? Miau, miau, miau. Co mówi kura, gdy znosi jajko? Ko, ko, ko. Co mówi kogut, gdy budzi się w kurniku? Ku, ku ryku. Co mówi koza, gdy jeść jej się chce? Me, me, me. Co mówi krowa, gdy zabraknie jej tchu? Mu, mu, mu. Co mówi wrona, gdy wstaje co dnia? Kra, kra, kra. Co mówi piesek, gdy kość zjeść by chciał? Hau, hau, hau. Co mówi baran, gdy spać mu się chce? Bee, bee, bee. Co mówi ryba, gdy powiedzieć chce? Nic! Przecież ryby nie mają głosu!
3. Sprawność słuchowa	a) Zabawa integracyjna ćwicząca zmysł słuchu „Głuchy telefon” - podawanie swojego imienia na ucho kolegi. b) Dzieci zamykają oczy i w ciszy wsłuchują się w dźwięki dochodzące z otoczenia. Po chwili otwierają oczy i próbują określić źródła dźwięku. c) Nauczyciel wydaje odgłosy wydawane przez różne pojazdy (rower z dzwonkiem, pociąg, samochód, motocykl). Dzieci nazywają pojazd i za nauczycielem naśladują wydawane przez niego dźwięki. d) Ćwiczenia dźwiękonaśladowcze - dzieci naśladują odgłosy: szumiącego wiatru (szyszyszy...), padającego deszczu (kap, kap, kap...). e) Zabawa „Jakie to zwierzę?” Nauczyciel „szczeka” określoną ilość razy, np.: hau, hau, hau, hau, hau, dzieci podają liczbę szczeknięć. Potem miauczy, piszczy..., a dzieci podają liczbę wydawanych przez niego dźwięków. Nauczyciel na początku szczeka (miauczy...) wolno, potem robi to coraz szybciej. Następnie dochodzi do zmiany ról - dźwięki wydają chętne dzieci. f) Zabawa z dzwonkiem. Nauczyciel pokazuje dzieciom różne dzwonki, np. janczary, dzwonek z rączką, mały dzwoneczek... Dzieci oglądają dzwonki, grają na nich. Zabawa polega na przeniesieniu na dłoni

⁶ Podane ćwiczenia zaczerpnięto z podanej literatury (gł. E. Sachajska, Uczymy poprawnej wymowy, E.M. Skorek, Z logopedią na Ty, M. Bryła, A. Muszyńska Przygody języczka podróżniczka. Ćwiczenia logopedyczne dla dzieci od 1. roku życia. J. Pytlarczyk, W kręgu zabawy.). Wykorzystano tutaj również pomysły własne autora programu.

	<p>dzwonka w wyznaczone miejsce tak, aby nie wydał on żadnego dźwięku. Nauczyciel wyznacza „metę” i „start”, a dzieci kolejno przenoszą dzwonek.</p> <p>g) „Pszczołki do ula” - dzieci stoją w rozspyce. Jedno z nich jest „królową pszczół” - będzie „bzycało”. Inne dziecko (z zawiązanymi oczami, trzymając przed sobą wyciągnięte ręce z podniesionymi dłońmi) jest „pszczolą”, która musi dojść do „ula” (królowej).</p> <p>h) Zabawa „Czy słyszymy to samo?”. Dzieci kolejno wydają różne dźwięki: klaszczą, tupią, młasczą, klaskają... Potem te same odgłosy wydają z zatkanymi uszami. Po skończeniu ćwiczenia próbują porównać swoje wrażenia.</p> <p>i) Zabawa „Czym pojedziemy na wakacje”. Naśladowanie odgłosów wydawanych przez pojazdy przedstawione na obrazkach, np.: Rower (dzwonek) - dzyń, dzyń... Samolot - ssssss... Pociąg - puf, puf... Samochód - brum, brum...</p> <p>j) Naśladowanie jazdy pojazdami przedstawionymi na obrazkach. Gdy nauczyciel powie: „rower” - dzieci kładą się na plecach i pedałują, naśladowując odgłos dzwonka roweru (dzyń, dzyń...). Na hasło: „samolot” rozkładają ramiona w bok i małymi krokami poruszają się po sali, mówiąc ssss... Gdy usłyszą: „pociąg” - ustawiają się w kilku rzędach, tworząc pociągi, które jeżdżą po sali, mówiąc „puf, puf...”. Gdy usłyszą: „samochód” - dobierają się w pary: pierwsze dziecko stoi tyłem do drugiego i podaje mu ręce. W parze poruszają się po sali, mówiąc „brum, brum...”</p> <p>k) Dzieci słuchają nagrań różnych dźwięków akustycznych, np. szum morza, śpiew ptaków, jadący samochód... Podejmują próbę określenia co to za dźwięk.</p>
<p>4. Wrażliwość logorytmiczna</p>	<p>a) Zabawa rytmiczno-ruchowa z rymowaną (tamburyno): <i>Pada deszczyk pada deszczyk! I po liściach tak szeleści... Kap! Kap! Kap! (dzieci w przysiadzie bębnią rytmicznie palcami w podłogę) Zatulity kwiatki płatki, Główki chylą do rabatki! Kap! Kap! Kap! (dzieci opuszczają nisko głowy) Deszcz ustaje, płyną chmury - Kwiaty wznoszą się do góry! Ho! Ho! Ho! (dzieci stopniowo wznoszą do góry głowy i ramiona) Wiatr tu pędzi na wyścigi. Wiatr kotłuje nam todygi! Wiu! Wiu! Wiu! (dzieci w rozkroku kotłują się na boki) Biegną dzieci tu z ochotą: Uważajcie - takie błoto! Hyc! Hyc! Hyc! (dzieci biegną na palcach) Byle słonko nam nie zgasto - Róbmy prędko z błota - masto! Chlap! Chlap! Chlap! (dzieci przebierają nogami w miejscu) Teraz - baczność - kroki duże - Przeskoczmy przez kałużę! Hop! Hop! Hop! (bieg i skoki) Już pogoda - słonko świeci, Maszerują w pole dzieci! Raz - dwa - trzy! (dzieci maszerują rytmicznie).</i></p> <p>b) Zabawa z chustami. Dzieci z nauczycielem siedzą w kole na podłodze. Nauczyciel ma przy sobie kolorowe satynowe chusty. Wymawia bezgłośnie (przesadnie artykułując) imiona kolejnych dzieci, które biorą chusty i wykonują nimi różne gesty na powitanie.</p> <p>c) Zabawy z chustą przy muzyce (wysoko - nisko).</p> <p>d) „Koci, koci łapci” - dzieci ilustrują treść rymowanki: „Koci, koci, łapci, pojedziem do babci (klaszcza w dłonie), babcia da nam kaszki (układają dłonie na kształt miseczki z kaszką), a dziadek okraski” (zacierają rączki).</p> <p>e) „Wirujące liście” - /tamburyno, emblematy liści/ - dzieci przykucają na dywaniku, na sygnał - dźwięk tamburyna - wstają i biegną na paluszkach (lekko), naśladowując „wirujące liście”. Na przerwę w muzyce przykucają, zaś po usłyszeniu tamburyna ponownie wstają i biegną na paluszkach.</p> <p>f) „Wróbelki i bociany” - /emblematy/ - dzieci podzielone na dwie grupy: „wróbelki” i „bociany” stoją w swoich gniazdach. Na dany sygnał - dzwoneczek - „wróbelki” wylatują ze swoich gniazdek (obręcze) i naśladowują fruważące, małe ptaszki - szybko ruszając małymi skrzydełkami. Na kolejny sygnał - bębenek - „wróbelki” wracają do swoich gniazd a „bociany” wychodzą na łąkę - wysoko podnosząc kolana i zaczynają fruwać - powoli machając dużymi skrzydłami itd.</p> <p>g) „Idą dzieci do przedszkola” - /bębenek/ - na dźwięk bębna w rytmie umiarkowanego marszu dzieci maszerują po sali w różnych kierunkach, wymachując rączkami. Na zmianę rytmu (rytm ósemek) biegną na paluszkach, wymijając się. Po czym ponownie wraca rytm zachęcający do marszu.</p> <p>h) „Małe i duże piłeczki” - /tamburyno/ - dzieci - „piłeczki” podskakują w miejscu, w rytmie wygrywanym na tamburynie przez nauczycielkę: szybkie tempo - skaczą małe piłeczki, wolne tempo - skaczą duże</p>

	<p>piłki.</p> <p>i) „Kwoka i kurczątko” - /grzechotka, emblematy/ - nauczycielka gra na grzechotce, dzieci - „kurczątko” spacerują po sali, machając małutkimi skrzydełkami i wydając głosy: pi, pi, pi, pi, Na przerwę w akompaniamencie i głos nauczycielki, która naśladuje „kurę” , nawołując swoje dzieci: ko, ko, ko, ko,, kurczątko gromadzą się wokół mamy i cichutko przykucają. Zabawa powtarza się kilka razy, rolę kury może przyjąć jedno z dzieci.</p> <p>j) „Kotek nosek myje” - dzieci ilustrują treść śpiewanej piosenki.</p> <p>k) „Koty” - /podkład muzyczny, emblematy/ - dzieci „koty” śpią na dywaniku w dowolnej pozycji, a gdy usłyszą muzykę, chodzą na czworaka po całej sali, naśladując głos małego kotka: miauu, miauu, miauu, miauu..... Na przerwę w muzyce kotki zasypiają.</p>
<p>5. Poprawność artykulacyjna</p>	<p>a) Ćwiczenia wspomagające artykulację - obserwacja nauczyciela język i wargi; naśladowanie tych czynności: nadymanie policzków, robienie ryjka z warg, dotykanie czystą tyżeczką języka, naśladowanie odgłosu biegnącego konia (kłaskanie językiem), dotykanie językiem kolejnych zębów („liczenie zębów”), próby „dotknięcia” językiem brody i nosa. Przygryzanie na przemian raz górnej, raz dolnej wargi.</p> <p>b) Zabawa „Robienie śmiesznych min” - dzieci robią śmieszne miny starając się rozśmieszyć kolegów.</p> <p>c) Posyłanie „całusów koleżde, pani...”</p> <p>d) Ćwiczenia podniebienia miękkiego: oddychanie: wdech przez nos, wydech przez usta; kaszlenie z językiem wysuniętym do przodu (na zewnątrz jamy ustnej), naśladowanie ziewania, naśladowanie ssania cukierka, oblizywanie się, bo cukierek jest taki dobry.</p> <p>e) „Śmiejący się tata” - naśladowanie śmiechu mężczyzny, kobiety, dziewczynki...</p> <p>f) Pokazywanie, jak „smuci się mama” a potem, „jak się cieszy”, że jesteśmy np. grzeczni - dzieci wyginają wargi w dół a potem rozciągają je, uśmiechając się.</p> <p>g) Ćwiczenia usprawniające narządy mowy „Dom”. Nauczyciel mówi dzieciom, że ich twarz będzie „domem”, w którym oczy to „okna”, a wargi to „drzwi”. Następnie mówi, jakie części domu otwierają się lub zamykają, a dzieci otwierają lub zamykają oczy lub usta. Zabawa „Zczyścimy swój dom” (język to miotła, ściereczka itp.).</p> <p>h) Zabawa „Koniki” . Przebieg zabawy: dzieci dobierają się parami i w rytm granej melodii biegają po sali jedno za drugim – konik i woźnica połączeni lejcamy; w jednej przerwie między akompaniamentem koniki parskać (przez wprawianie ust w drgania), w drugiej – woźnica cmoka, by konik biegł dalej.</p> <p>i) Zabawa „Królki”. Przebieg zabawy: dzieci kucają, trzymając w rękach marchewki; ścisną wargi mocniej niż przy wymawianiu „u” i zwierają je (usta są jak „zasznurowane”); potem przesuwają w lewą i w prawą stronę. Należy zwrócić uwagę, by nie poruszać dolną szczęką (nie ruszać brodą).</p> <p>j) Zabawa „Zawody trzmiela z wietrzykiem”. Przebieg zabawy: dzieci podczas zabawy naśladują powiew lekkiego wietrzyka –ffff lub lot trzmiela – wwww; prowadzący opowiada dzieciom następującą treść, a dzieci czynnie włączają się do zabawy – trzmiel chciał przegonić wietrzyk i założył się z pszczołą, że tego dokona; wietrzyk zgodził się wziąć udział w zawodach i razem z trzmielkiem przygotowywali się do startu; wyznaczono długość trasy, jaką mieli pokonać zawodnicy; sygnał do startu dała pszczoła, a na mecie oczekiwał na zawodników bąk; pomimo że trzmiel bardzo się starał, machał z całych sił skrzydłami i wołał wwww nie mógł dogonić wietrzyka i przyleciał na mecie drugi; wietrzyk, leciutko szmerząc ffff, odleciał, a zawstydzony trzmiel schował się między liśćmi. Zabawę można przeprowadzić w formie zawodów.</p> <p>k) Zabawa „Zegar z kukułką”. Przebieg zabawy: dzieci podzielone na dwie grupy siedzą na podłodze; pierwsza grupa na dany znak (np. kłaśnięcie) porusza głowami na boki i naśladuje tykanie zegara: tik, tak, tik, tak, po chwili zmienia się sygnał (np. dzwonek) i druga grupa naśladuje głos kukułki, wysuwając przy tym głowę do przodu: kuku, kuku, kuku.</p> <p>l) Zabawa „Rakieta do nieba”. Przebieg zabawy: prowadzący mówi dzieciom, że ich języki na chwilę zamienią się w rakiety, która spróbuje polecieć w kosmos. Rakieta startuje: dzieci układają język na dole jamy ustnej, jak przy wymowie głoski „a”. rakieta leży i przygotowuje się do startu. Teraz startujemy: otwieramy buzię i unosimy język wysoko za górne zęby. Rakieta stara się utrzymać jak najdłużej w górze. Rakieta krąży: dzieci otwierają buzię i dotykają czubkiem języka do nieba w buzi (podniebienie). Policzą, ile gwiazdek jest naniesie (zęby górne). Rakieta leci: język unosi się raz w górę, raz w dół. Trenujemy tak kilka razy przy otwartych ustach. Można zaśpiewać kosmiczną piosenkę: la, la, la, la kreśląc dłonią tracę rakiety.</p> <p>m) Zabawa „Leniuszek”. W przebiegu zabawy wykorzystuje się umiejętność ziewania - dzieci obrazują to ziewanie kilkakrotnie opuszczając dolną szczękę i powoli unosząc ją ku górze, język leży nieruchomo na dnie jamy ustnej, wargi nie wykonują żadnych dodatkowych ruchów: nauczyciel opowiada dzieciom historyjkę o chłopcu - leniuszku, który nic nie chciał robić, tylko przez cały czas ziewał; chłopiec rano nie pomagał mamie, nie chciał się sam ubierać, sam jeść, myć zębów, tylko siedział, nudził się i ziewał; chłopiec nie chciał bawić się z kolegami w przedszkolu, nie budował z klocków, nie sprzątał zabawek, tylko ziewał, bo się nudził; kiedy dzieci w czasie spaceru zbierały liście, jemu nie chciało się nacylić, więc szedł na końcu i ziewał, itd. Treść historyjki można odpowiednio modyfikować, dzieci za każdym razem, gdy usłyszą, że chłopiec ziewał demonstrują tę czynność.</p> <p>n) Ćwiczenia języka (ćwiczenia wykonywane przed lustrem): Oblizywanie warg czubkiem języka przy otwartych ustach. Kierowanie języka w prawo oraz lewy kącik warg przy otwartych ustach. Kręcenie czubkiem języka za dolnymi zębami przy otwartych ustach. Szybkie odbijanie czubka języka o górne zęby przy otwartych ustach. Oblizywanie czubkiem języka podniebienia przy otwartych ustach - naśladowanie stukotu końskich kopyt. Dotykanie czubkiem języka górnych i dolnych zębów przy otwartych ustach. Wysuwanie i chowanie płaskiego języka przy otwartych ustach. Oblizywanie czubkiem języka górnych i dolnych zębów przy otwartych ustach. „Koci grzbiet” - opieranie czubka języka o dolne zęby i cofanie go głąb jamy ustnej, aby nastąpiło uniesienie środka języka do góry.</p>

	<p>Opieranie czubka języka o dolne zęby i mlaskanie środkiem języka o górne dąsłko.</p> <p>Ćwiczenia warg: Rozciąganie warg w szerokim uśmiechu. „Zajączek” - wciąganie policzków do jamy ustnej i tworzenie zajęczego pyszczka. Mlaskanie wargami. „Dziwna mina” - wargi zaokrąglone. Ściąganie warg w „ryjek”.</p>
6. Rozumienie wypowiedzi oraz sprawna pamięć słuchowa	<p>a) Inscenizacja palcami wiersza „Rodzinka”. Nauka wiersza na pamięć. <i>Ten pierwszy - to dziadzius. A obok - babunia Największy to tatuś. A przy nim mamunia. A to jest - dziewczynka mała! I to moja rączka cała.</i></p> <p>b) Wskazywanie właściwego przedmiotu, części ciała. c) Poprawne dobieranie obrazka do usłyszanego słowa. d) Zabawa „Miś na wycieczce”. Mówimy, że „miś szedł, skakał, tańczył...”. Zadaniem dzieci polega na wystłuchaniu nazw czynności a następnie odzwierciedleniu ich ruchem. e) Zabawa „Dom” - nazywamy czynności wykonywane w domu. Zadaniem dzieci jest wystłuchanie ich a następnie wykonanie poleceń świadczących o ich rozumieniu. f) „Figurki” - zadaniem dzieci jest przedstawienie na figurkach czynności podanej przez nauczyciela, np. dziewczynka idzie, chłopiec stoi, pies skacze ...</p>
7. Poziom słownictwa biernego i czynnego	<p>a) Wykorzystywanie naturalnych sytuacji do nauki, np. podczas ubierania się - nauka nazw ubrań i ich części (rękaw, kołnierz, kieszeń...), podczas jedzenia nauka nazw produktów żywnościowych, ich cech (słodki, kwaśny, ciepły...), nazwy wykonywanych czynności. b) Wspólne czytanie książek. c) Nazywanie przedmiotów domowego użytku, zabawek oraz kolorowych obrazków.</p>
8. Umiejętność budowania zdań i dłuższych wypowiedzi	<p>a) Zachęcanie do wypowiadania się na określony temat, np. „W co lubisz się bawić?” (rozbudowywanie wypowiedzi wokół czynności wykonywanej przez dziecko). Przykładowy przebieg: mówimy do dziecka „Z klocków możemy budować różne wspaniałe wieże, zamki i mosty. Można zbudować wszystko, co chcemy”. Pytamy: „Co będziemy robić?”. Czekamy na odpowiedź. Jeżeli jej nie otrzymamy - mówimy sami: „Będziemy budować!”. Zachęcamy dziecko do powtórzenia tego krótkiego zdania. W trakcie zabawy wielokrotnie formułujemy zdanie: „Co (imię dziecka) robi? Co robi mama?”. W razie braku odpowiedzi sami odpowiadamy sobie na pytania. Dalej pytamy: „Co budujemy?” i sami odpowiadamy „Budujemy zamek”. Dalej kontynuujemy „Budujemy wysoki zamek”, potem: „Jaki zamek budujemy?” „Budujemy wysoki zamek z klocków”. „Z czego budujemy zamek?” itd.</p>

Dzieci czteroletnie	Zabawy i ćwiczenia
1. Właściwy oddech	<p>a) Wdech z unoszeniem ramion na boki, wydech połączony ze skrzyżowaniem rąk z przodu. Dzieci stoją w kole. Podnoszą ręce do góry - wdech, opuszczają - wydech. Połączenie powyższych ćwiczeń oddechowo - gimnastycznych z powolnym wymawianiem samogłosek na wydechu, np. aaa..., ooo..., eee..., uuu..., iii..., yyy...</p> <p>b) Wciąganie i wydmuchiwanie powietrza (wdech nosem, wydech ustami).</p> <p>c) Naśladowanie nadmuchiwanie balonika.</p> <p>d) Ćwiczenia oddechowe „Dmuchiwanie na piórka sowy”. Dzieci dostają kawałki brązowej bibuły. Są to piórka sowy. Dmuchają na nie w taki sposób, aby nie spadły na podłogę.</p> <p>e) Dzieci dmuchają na kawałki bibuły na przemian delikatnie i mocno.</p> <p>f) Zabawa „Kamień” - dzieci wraz z nauczycielem tworzą krąg. Wznoszą się na palce, następnie wykonują przysiad, udając, że podnoszą kamień. Wdychając powietrze nosem, odchylają rękę do tyłu, jakby przygotowywały się do rzutu. W czasie „rzutu” wypuszczają powietrze, wymawiając głośno „uuuu...”.</p> <p>g) Siad skrzyżny - ręce powoli unieszone bokiem ku górze - wymawiane przeciągle głoski „sssss...”.</p> <p>h) Zabawa „Huśtanie ulubionej zabawki”. Przebieg zabawy: na brzuszku leżącego płasko na podłodze dziecka kładziemy książkę (wielkość zależy od wieku dziecka i stopnia zaawansowania ćwiczeń), a na niej ulubioną zabawkę; w czasie wdechu zabawka unosi się do góry, przy wydechu – opada; aby zabawka nie spadła z huśtawki wdech i wydech muszą być powolne i równomierne z chwilowym zatrzymaniem powietrza.</p> <p>i) Zabawa „Stonko”. Przebieg zabawy: dzieci stoją wyprostowane i wykonują głęboki wdech; w czasie wydechu unoszą ręce do góry, wznoszą się na palce i wypowiadają słowa: „stonko wschodzi coraz wyżej...”, następnie znowu wykonują wdech i w fazie wydechowej mówią: „... a zachodzi coraz niżej”.</p> <p>j) Zabawa „Wąchanie kwiatów”. Przebieg zabawy: dzieci siedzą lub stoją obok kwiatów (starsze dzieci mogą wąchać na niby kwiaty z kolorowej bibułki), powoli wciągają powietrze nosami i równie powoli, aby jak najdłużej zapamiętać ich zapach, robią wydech.</p>
2. Umiejętności fonacyjne i głosowe	<p>a) Zabawa „Misie cieszą się z nadejścia wiosny” (w pozycji leżącej wybrzmiewanie połączenia: mmmmaa..., mmmooo..., mmmuuu... w taki sposób, żeby (a, o, u, e, i, y) słyszeć było wyraźnie, a dźwięki te „brzmiały na ustach”).</p> <p>b) Śpiewanie pojedynczych, krótkich samogłosek (a, a, a...; o, o, o...; u, u, u...; e, e, e...; i, i, i...; y, y, y...) a następnie przedłużania tych dźwięków: aaa...; ooo...; uuu...; eee...; iii...; yyy...</p> <p>c) Wyliczanka połączona z ruchami dłoni - dzieci wystawiają określone palce i mówią głośno: „tak”. <i>Kciuki gotowe? Tak! Wskazujące gotowe? Tak! Środkowe gotowe? Tak! Serdeczne gotowe? Tak!</i></p>

	<p><i>Małe gotowe? Tak!</i> <i>Wszystkie palce gotowe? Tak!</i> <i>Schowajcie się za głowę!</i></p> <p>d) Zabawa „Pociągi”. Dzieci tworzą dwa pociągi. Jeden pociąg to ustawione w rzędzie dziewczynki; drugi - chłopcy. Pierwszy „pociąg” (dziewczynki), poruszając się, wydaje tylko dźwięk - głoskę „o”, którą przeciąga, a drugi „pociąg” - głoskę „a”. Dzieci wypowiadają głoski „o”, „a” szybciej, wolniej, w zależności od tempa poruszania się pociągów.</p> <p>e) Ćwiczenia wymowy wyrazistej artykulacji samogłosek. Wypowiadanie za nauczycielem każdej samogłoski szeptem, na głos, każdej osobno: o, o, i, u, y, e oraz razem „oaiuye”. Nauczyciel pokazuje prawidłową artykulację każdej samogłoski (przesadna artykulacja).</p> <p>f) Zabawa „Śmiejemy się, jak...” - dzieci starają się śmiać: ha, ha, ha - normalnym głosem hi, hi, hi - wysokim, cienkim głosem (kobieta) ho, ho, ho - grubym, niskim głosem (mężczyzna).</p> <p>g) Ćwiczenia ortofoniczne - nauczyciel pokazuje na ilustracji zwierzęta, a dzieci nazywają je i naśladują wydawane przez nie odgłosy.</p> <p>h) Ćwiczenia oddechowo-fonacyjne. Śpiewanie głoski „o” na określonej melodii. Śpiewanie jak najdłużej głoski „o” na jednym wydechu. Mówienie na przemian „o, a, o, a, o, a, o, a...”.</p> <p>i) Zabawa z tekstem. Wymawianie krótkiego tekstu np. „Pszczółki moje kochane, czy u was miodu dostanę?” ze złością, z radością, smutkiem, znużeniem...</p> <p>j) Ćwiczenia emisyjne - śpiewanie słowa „bzz” na coraz wyższych, a potem coraz niższych dźwiękach.</p> <p>k) Ćwiczenia ortofoniczne: naśladowanie głosów zwierząt: bociana, żaby, skowronka itp.</p> <p>l) „Chore misie”. Dzieci naśladują chore misie, kapryszą, są senne, nie chcą jeść ani pić: - ziewają szeroko, szeroko, - kaszlą z językiem daleko wysuniętym do przodu, Jedzie wezwane pogotowie: eo, eo, au, au, ay, ay. Przychodzi pan doktor, bada misie i zaleca im: - płukanie gardła, - potykanie pastylek, - picie syropu. Misie zmęczone zabiegami ziewają, ziewają i usypiają: - chrapie na wdechu, - chrapie na wydechu. Misie budzą się. Będą brały inhalacje: - dziecko zaciska na przemian dziurki nosa (w tym czasie oddycha wolną dziurką), - Następnie wydycha powietrze nosem - wdycha ustami.</p> <p>m) „Malowanie ulic miasta”. Na podłodze rozkładamy wielkie arkusze szarego papieru, dzieci otrzymują farbę i grube pędzle. Według własnych inwencji kreślą grubą linią ulice miasta, zaznaczają skrzyżowania, światła, domy. Do zabawy można włączyć małe auta - zabawki oraz inne pojazdy i dalej rozwijać fabułę np. jedno dziecko jest policjantem inne kierowcą ciężarówki. Każdy może naśladować dźwięki pojazdów.</p> <p>n) Zabawa „Śpij laleczko”. Przebieg zabawy: dzieci kotłyszają laleczki śpiewając im: aaa; prowadzący mówi, że lala nie chce spać; wówczas dzieci naśladują płacz lalki (uuu); prowadzący podpowiada, że trzeba dalej usypiać laleczki (aaa), ale lala płaczą dalej (uuu); do lali przyszedł pajacyk, który dziwi się, że lalki płaczą (ooo); laleczki na chwilę milkną, po chwili znów płaczą (uuu), dzieci je kotłyszają (aaa); płacz lalek usłyszał koziołek, który przyszedł i śpiewa im swoją kotłysankę (eee), ale lala płaczą dalej (uuu), zaś dzieci śpiewają im (aaa); w odwiedziny do lalek przyszła myszka, która stara się je uciszyć (iii); lalki płaczą w dalszym ciągu (uuu), dzieci śpiewają kotłysankę (aaa); ostatnim gościem laleczek jest maćpka, która martwi się, dlaczego lala płaczą (yyy); lalki płaczą jeszcze chwilę (uuu), dzieci kotłyszają je (aaa) i w końcu lalki zasypiają.</p>
<p>3. Sprawność słuchowa</p>	<p>a) Dzieci słuchają dźwięków, jakie wydają: łyżka uderzająca o wnętrze szklanki, gnieciona gazeta, bębenek pocierany dłonią, potrząsana puszka z grochem. Potem odwracają się. Nauczyciel wybiera spośród przedstawionych trzy przedmioty i porusza nimi. Dzieci słuchają dźwięków, jakie one wydają, wskazują przedmioty i podają kolejność wydawanych dźwięków.</p> <p>b) Zabawa „Kto do ciebie mówi?”. Jedno dziecko jest odwrócone tyłem do reszty dzieci. Wybrana osoba mówi: „Kto do ciebie mówi?”. Zadaniem dziecka jest podanie imienia pytającej osoby.</p> <p>c) Naśladowanie głosów np. gości wiewiórki Sowa: uhu, uhu, uhu...; Mysz: pi, pi, pi...; Wróble: ćwir, ćwir, ćwir...; Wrona: kra, kra, kra...;</p> <p>d) Słuchanie jesiennych głosów i odgłosów Wysłuchiwanie i rozpoznawanie celowo wytwarzanych dźwięków: Nauczyciel przygotowuje miseczkę z suszonymi liśćmi, szklankę z łyżeczką, dwa stoiki - jeden pusty, drugi z wodą, dwa kasztany, puszkę z żółędziami. Nauczyciel prezentuje dźwięki, jakie wydają przygotowane przedmioty i rośliny. Dzieci siadają tyłem do nauczyciela. Ich zadaniem jest rozpoznać, co wydaje dany dźwięk. Zapamiętywanie sekwencji występowania dźwięków: Dzieci nadal siedzą tyłem do nauczania i słuchają dźwięków wydawanych przez przedmioty i rośliny. Ich zadaniem jest nie tylko rozpoznawanie, co wydaje dźwięk, ale też, w jakiej kolejności dźwięki się pojawiają. np.: nauczyciel uderza kasztanami o siebie, potrząsa puszką z żółędziami, gniecie liście i przelewa wodę z jednego słoika do drugiego. Dzieci starają się zapamiętać kolejność wydawanych dźwięków i próbują je w tej samej kolejności odtworzyć.</p> <p>e) Zabawa „Jesiennie echo”. Dzieci dostają po dwa kasztany. Nauczyciel też ma dwa kasztany. Wystukuje</p>

	<p>nimi proste rytmy, dzieci je powtarzają. Rytmiczne wypowiadanie powyższego tekstu połączone z wystukiwaniem kasztanami. Rozpoznawanie piosenek po melodiach nuconych przez nauczyciela. Nauczyciel nuci melodie piosenek na słowie „kap”, dzieci rozpoznają piosenki i podają ich tytuły.</p> <p>f) Zabawa z muzyką „Wolno - szybko” z wykorzystaniem chust szyfonowych - ćwiczenie odpowiedniej reakcji ruchowej na sygnał dźwiękowy.</p> <p>g) Różnicowanie głosek „s-z”. Nauczyciel mówi, że w taką pogodę dzieciom może się trochę nudzić. Zaprasza więc je do zabawy w węża i muchę. Pokazuje obrazki węża i muchy. Dzieci naśladują dźwięki wydawane przez węża: sssssssssss i muchę: zzzzzzzzzzzz. Nauczyciel dotyka dłonią dziecka swojej szyi na wysokości krtani i naśladuje głos muchy, dziecko czuje, jakby szyja nauczyciela grała. Wybrzmiewanie przez dzieci dźwięków „s” i „z” w różnej kolejności, np.: ssszzzz... Wybrzmiewanie przez dzieci dźwięków „s” i „z” w sylabach: sa, so, se, su, sy, za, zo, ze, zu, zy.</p> <p>h) Różnicowanie dźwięków: z-dz. Nauczyciel pokazuje, jak prawidłowo artykułuje się te głoski. Potem umawia się, że gdy wymawia dźwięk (głoski) „z” - dzieci podnoszą ręce do góry, a gdy wymawia dźwięk „dz” - dzieci trzymają ręce w pozycji poziomej przed sobą. Nauczyciel mówi: zzz dz dz z dz z dzz zzzz..., a dzieci podnoszą odpowiednio ręce. Potem następuje zmiana ról: chętne dzieci mówią, a nauczyciel odpowiednio ustawia ręce. Następnie dzieci za nauczycielem powtarzają połączenia z, dz z samogłoskami: za, zo, ze, zu, zy dza, dze, dzu, dzy, dzo.</p> <p>i) Nauczyciel miąłczy i szczeka określoną ilość razy i w określonej kolejności. Dzieci słuchają, a potem odtwarzają te same dźwięki w tej samej kolejności, np.: Miau, miau, hau Miau, hau, hau, miau, Miau, hau, hau, miau, miau...</p> <p>j) Zabawa dydaktyczna „Gdzie się schował zegarek?”. Zadaniem dzieci jest odszukanie ukrytego elektronicznego zegara. Po odnalezieniu, określenie miejsca jego ukrycia. Dzieci siedzą w kole. Jedno chętne dziecko wychodzi z sali, drugie chowa zegar. Pomocą w odnalezieniu jest odgłos tykania zegara.</p> <p>k) Ćwiczenia słuchowe - rozpoznawanie i nazywanie nagranych odgłosów zjawisk atmosferycznych.</p> <p>l) Ćwiczenia słuchowe pod hasłem „Przedwiośnie” - naśladowanie odgłosów: Padającego deszczu: kap, kap, kap... Wiejącego wiatru: szszsz... Roztapiających się kropli: kap... kap.... Kap... Kroków osoby idącej po roztopionym śniegu: chlap, chlap, chlap... Przed-wio-śnie, sko-wro-nek, ka-tu-że, deszcz, śnieg, słon-ce</p> <p>m) Słuchanie odgłosów budzącej się do życia przyrody (nagrania głosu: skowronka, czajki, bociana, szumu wiatru, padającego deszczu, płynącej rzeki, rechotu żab...). Próby określenia, co to za odgłosy (i głosy).</p> <p>n) Zabawa z muzyką o wysokich i niskich dźwiękach, np. „Krasnoludki i wielkoludy” - poruszanie się zgodnie ze słyszaną melodią.</p> <p>o) Ćwiczenia słuchowe - rozpoznawanie różnych odgłosów np. związanych tematycznie z przerabianym materiałem, porą roku itp.</p> <p>p) Ćwiczenia słuchowe: dzieci zamykają oczy i w ciszy wsłuchują się w dźwięki dochodzące z otoczenia. Po chwili otwierają oczy i próbują określić źródła dźwięku.</p> <p>q) Dzieci słuchają dźwięków, jakie wydają: łyżka uderzająca o wnętrze szklanki, gnieciona gazeta, bębenek pocierany dłonią, potrząsana puszka z grochem. Potem odwracają się. Nauczyciel wybiera spośród przedstawionych trzy przedmioty i porusza nimi. Dzieci słuchają dźwięków, jakie one wydają, wskazują przedmioty i podają kolejność wydawanych dźwięków.</p>
<p>4. Wrażliwość logorytmiczna</p>	<p>a) Rytmiczne wypowiadanie tekstu połączone z wykłaskiwaniem, a potem wytupywaniem. <i>Pa-da deszcz, pa-da deszcz.</i> <i>Pa-da deszcz na dwo-rze.</i> <i>Ta-ki Mo-kry, że już bar-dziej</i> <i>Mo-kry być nie mo-że.</i></p> <p>b) Wydobywanie dźwięków. Dzieci naśladują odgłos deszczu, uderzając dwoma drewniakami o siebie, najpierw spokojnie, a potem coraz szybciej. Następnie zakreślając drewniakami koto oznaczające pojawienie się słońca, dzieci przez chwilę stoją bez ruchu.</p> <p>c) Naśladowanie padającego deszczu przez mlaskanie językiem.</p> <p>d) Ćwiczenie tempa wypowiedzi pt. „Ptaki”. Nauczyciel opowiada o ptakach przylatujących do karmnika, np. gawronach i wróblach. Ruchy skrzydeł ptaków (ruchy rąk) pomogą regulować tempo wypowiedzi. „Najpierw le-cą po-wo-li gawrony” (dzieci naśladują). „Im bliżej karmnika, tym le-cą szybciej” - i tu następuje zmiana tempa ruchu rękami i tempa wypowiedzi. „Wróbelki le-cą szybko, bo zobaczyły, że karmnik jest pusty (szybkie ruchy rękami). A co to? Do karmnika przyleciały gawrony - wró-bel-ki le-cą teraz po-wo-li (wolne ruchy rękami), może uda się coś zjeść w karmniku”. Potem nauczycielka zastępuje dziecko, które powoli wypowiada słowa: „Ptaki le-cą po-wo-li”, a dzieci powoli ruszają rękami, albo szybko: „Ptaki le-cą szybko”.</p> <p>e) Zabawa „Strumyk”. Każde dziecko dostaje dwie szyfonowe chustki. Ma wyobrazić sobie, że razem tworzą małą rzekę - strumyk. Dzieci przy muzyce (np. C. Debussy'ego) łapią chustki za rogi i poruszając nimi bardzo powoli i łagodnie tańczą. Potem strumyk wpływa do jeziora. Dzieci stają w wielkim kole. Bardzo wolno poruszają chustkami i wolno się obracają.</p> <p>f) Zabawa „Wysokie, niskie dźwięki”. Kiedy nauczyciel gra niskie dźwięki, wszystkie dzieci poruszają się jak najniżej (czołgają się, chodzą na czworakach...), a gdy gra wysokie dźwięki, wszystkie dzieci wyciągają się do góry (chodzą na palcach, podnoszą ręce...). Nauczyciel przy pomocy skakanek dzieli salę na część „wysoką” i „niską”. Kiedy dzieci usłyszą wysokie dźwięki, poruszają się w wysokiej części sali, chodząc na palcach. Kiedy usłyszą niskie dźwięki, poruszają się w niskiej części sali - czołgając się.</p> <p>g) Zabawa „Tańczące dłonie” - nauczyciel włącza muzykę w różnym tempie, dzieci tańczą, ale tylko rękami.</p> <p>h) „Wielkoludy i krasnoludki” - dzieci maszerują po sali zgodnie z melodią graną na pianinie: dźwięki niskie</p>

	<p>- dzieci „wielkoludy” wyciągają do góry ręce, wykonują wspięcie na palce i tak maszerują po sali, na zmianę melodii - dźwięki wysokie - dzieci „krasnoludki” z opuszczonymi rączkami starają się chodzić na piętach lub zwyczajnie w różnych kierunkach. Zabawę zaleca się powtórzyć kilka razy.</p> <p>i) „Walka z piłkami” - nauczycielka toczy kolejno kilka piłek do dziecka, które od razu odtacza je z powrotem. Można toczyć nawet kilka piłek na raz. Aby je odebrać, dziecko musi się wykazać zręcznością i szybkim refleksem.</p> <p>j) „Pociągi” - dzieci podzielone na trzy grupy tworzą „pociągi”: towarowy, osobowy, pośpieszny, które stoją w trzech różnych miejscach na sali. Nauczycielka objaśnia reguły zabawy, wystukując rytm na bębenu i określając, który pociąg ruszy ze „stacji kolejowej”. Po czym zaprasza do wspólnej zabawy, wystukując charakterystyczny rytm: wolny - rusza „pociąg towarowy”, umiarkowany - rozpoczyna swoją jazdę „pociąg osobowy” a zatrzymuje się „pociąg towarowy”, szybki - rozpędza się „pociąg pośpieszny” a staje „pociąg osobowy”. Staramy się, aby każde dziecko miało możliwość poruszania się w różnym tempie. Kolejność wywoływania „pociągów” należy zmieniać.</p> <p>k) „Słuchaj uważnie” - dzieci spacerują po obwodzie kota, w wyznaczonym miejscu na krzeselku leży bębenek. Na dźwięk dzwoneczka koto zatrzymuje się, dziecko stojące najbliżej instrumentu bierze go do rąk. Nauczycielka podaje mu prosty rytm do odtworzenia, dziecko powtarza go, po czym reszta dzieci odpowiada echem, wyklaskując ten rytm.</p> <p>l) „Na łące” - dzieci podzielone na trzy grupy: „świerszcze”, „żaby”, „pszczoły” - stoją w luźnych gromadkach. Każda grupa wywoływana jest do poruszania się innym akompaniamentem. Na dany sygnał, np. kłaśnięcie - „świerszcze” wykonują długie skoki i wydają głosy - cyk, cyk, cyk.....; pozostałe dzieci kucają. Potem zmienia się sygnał, np. uderzenie w bębenek to znak dla „żabek”, które skaczą i wołają - kum, kum, kum..... rech, rech, rech.... . Trzeci sygnał, np. gra na trąbce wywołuje „pszczoły”, które biegają drobnymi krokami i machają małutkimi skrzydełkami, bzykając - bzzzzz, bzzzzz..... Zabawa ta ma swoje zastosowanie w grupie ćwiczeń artykulacyjnych. Kolejność poszczególnych sygnałów czy zmiana melodii wywołujących poszczególne grupki dzieci jest różna, co zmusza do uważnego słuchania i szybkiego reagowania na nie.</p> <p>m) „Chodzi mucha po suficie” - dzieci leżąc na plecach, wypowiadają w różnym tempie tekst, poruszając przy tym rączkami i nogami tak, jakby chodziły na czworaka: „Chodzi mucha po suficie, a czy wy tak potraficie? - NIE, Bęc!!!”</p> <p>n) Zabawa przy piosence (pokazywanie śpiewanego tekstu) „Jesteśmy żaby aby, aby...”.</p> <p>o) Zabawa „Siata baba mak”. Przebieg zabawy: dzieci stoją w kole: I (Siata baba mak,...) – trzy kroki do przodu: 1 krok – lewa noga, 2 – prawa, 3 – lewa i lekkie przygięcie obu kolan (kierunek chodzenia w prawo; II (Nie wiedziała Jak.) –jak w I; III (A dziad wiedział,...) i IV (Nie powiedział, ...) – bieg wokół własnej osi – 8 kroków; V (A to było tak.) – trzy kroki do tyłu –jak w II; powrót na miejsce po wersie I.</p>
<p>5. Poprawność artykulacyjna</p>	<p>a) Ćwiczenia narządów mowy: Szczęki dolnej - ruchy żucia z pełnymi ruchami warg i policzków, opuszczanie i unoszenie szczęki dolnej. Języka - oblizywanie zębów i zewnętrznych powierzchni dziąseł pod wargami, dotykanie różnych miejsc jamy ustnej językiem przy zamkniętych ustach. Warg - nadymanie policzków, zwieranie i rozwieranie warg przy zaciśniętych zębach, odciąganie na boki kąćków ust.</p> <p>b) Bezgłośnie wymawianie imion dzieci - nauczyciel siedzi przed dziećmi. Mówi, że będzie je wołał, ale będzie to robił, nie wydając głosu, a poruszając tylko (przesadnie) wargami.</p> <p>c) „Spotkanie z Babą Jagą”. „Miotelka Baby Jagi” wysprzątała dom. Nasz języczek - miotelka wyczyści naszą buzię. Otwieramy buzię szeroko. Miotelka czyści sufit (język przesuwa się w stronę podniebienia i policzków po wewnętrznej stronie). Podłoga też jest brudna, więc miotelka myje ją dokładnie (język kręci się na dnie jamy ustnej). Trzeba umyć też okna (język wędruje po wewnętrznej i zewnętrznej stronie zębów). Zostały jeszcze brudne miejsca (język wykonuje czynności podwijania za dolnymi zębami i wywijania za zębami górnymi). Baba jaga poczęstowała nas sokiem z cytryny, robimy „kwaśne miny”, uśmiechamy się i machamy Babie Jadze na pożegnanie.</p> <p>d) „Języczek - gimnastyczek”. Języczek wychodzi z buzi, wita się z brodą, z kąćkami ust i z nosem (czubek języka wznosi się nad górną wargę). Spróbujemy językiem przykręcić całą górną wargę, tak, jak pokazuję. Nasz język robi się teraz wąski jak palec i szeroki, jak topata. Otwieramy buzię, języczek zwiedzi jej środek, przesuujemy język po suficie (podniebieniu), po ścianach (policzkach). Zobaczcie, jakie kulki robią się na policzkach! Teraz opuśćcie język i przesuwajcie go po podłodze (dnie jamy ustnej). Język zwiedza ząbki (dotyka kolejno zębów górnych i dolnych). Cieszy się, że mógł zrobić trudne ćwiczenie i naśladuje wesotego konika (kłaśkania), który biega po łące. Zmęczony się i opada na dół (język na dnie jamy ustnej, zuchwa opuszczona). Pora na coś słodkiego. Spróbujemy ustami i językiem jeść owocową herbatkę ze spodka.</p> <p>e) „Karp” - wysuwanie warg w ryjek, potem rozsuwanie ich, jak do uśmiechu, poruszanie ustami bezgłośnie mówiąc: [ppp], następnie [bbb].</p> <p>f) „Koniki” - dzieci dobierają się parami i w rytm granej melodii biegają po sali jedno za drugim - konik i woźnica połączeni lejcami; w jednej przerwie między akompaniamentem koniki parszają (przez wprawianie ust w drgania), w drugiej - woźnica cmoka, by konik biegł dalej.</p> <p>g) „ Na pastwisku” - dzieci wykonują przed lusterkiem ruch szczęki w prawo, w lewo, do przodu, do tyłu, opuszczając ją i unosząc. Zabawa polega na naśladowaniu przez dzieci żucia krowy. Do zabawy włączone są ćwiczenia gimnastyczne - w przerwie między żuciem dzieci chodzą na czworaka, naśladując chodzenie krowy na pastwisku, ćwiczenia fonacyjne - dzieci naśladują głos zwierzęcia między żuciem i chodzeniem: muuu, oraz ćwiczenia logorytmiczne - żucie , chodzenie i muczenie dzieci wykonują na określony sygnał.</p> <p>h) Zabawa „Gaszenie pożaru” - dzieci-strażacy ustawiają się parami i na umówiony sygnał (np. rytmiczne uderzenie w bębenek) jadą do pożaru; na sygnał trąbki wyskakują z wozów i gaszą pożar, naśladując szum wody: śśś i na zmianę syczenie ognia: sss; prowadzący wprowadza w tematykę możliwości powstania pożaru i opowiada, jak to pewnego razu u pana Antoniego wybuchł pożar; płomienie szybko rozprzestrzeniły się i były bardzo zadowolone z tego, że mogą wyrządzić tyle szkody; sąsiedzi</p>

	<p>zauważyli pożar i wezwali straż pożarną; dzielni strażacy rozwinęli długi wąż i zaczęli polewać płomienie wodą; płomienie zaczęły się kurczyć i syczeć: sssss, a woda szumiła: ssssss”, sąsiedzi cieszyli się, że woda zalewała ogień i gdy słyszeli szum wody (ssssss), klaskali z radości, a gdy słyszeli syczące płomienie (sssss) opuszczali ręce; prowadzący zwraca się do dzieci, by pomogły strażakom przy gaszeniu pożaru; dzieci za przykładem sąsiadów klaskają w ręce, gdy usłyszą szum wody, a opuszczają je, gdy słyszą syczenie ognia.</p> <p>i) Zabawa „Gąski na spacerze”. Przebieg zabawy: do zabawy wybiera się czworo dzieci – troje z nich to gąski, które początkowo idą na spacer i gęgają (gęgu, gęgu), potem syczą ssss, a czwarte dziecko to odważny Marcinek; w trakcie opowieści prowadzącego dzieci biorą czynny udział: gąski bardzo lubią spacerować, dlatego chętnie wyruszają na wędrowniki; pewnego razu trzy gąski z Marcinkowego podwórka wybrały się w świat; szły sobie gęsiego, jedna za drugą, rozglądały wokół i wesolo gęgały: gęgu, gęgu, gęgu... ; tymczasem mama Marcinka zauważyła, że nie ma gąsek; bardzo się zmartwiła; Marcinek zauważył smutek mamy i poszedł szukać gąsek; szedł długo i nagle zobaczył wszystkie trzy maszerujące w stronę lasu; dogonił je i patyczkiem zaczął zawracać do domu; gąskom nie podobało się to i swoje oburzenie na Marcina okazywały groźnym syczeniem, zaciskając swoje malutkie ząbki: ssss; Marcinek był mały i trochę bał się gąsek, ale nie pokazał tego po sobie tylko kierował gąski do domu, które bez przerwy syczały: ssss; mama z daleka zobaczyła synka, pomogła mu zagonić gąski na podwórko; już teraz Marcinek nie bał się ich- syczenia: ssss. Aby w zabawie wzięła udział większa liczba dzieci należy kilkakrotnie ją powtórzyć.</p> <p>j) Zabawa „Języczek-wędrowniczek”. Przebieg zabawy – opowiadamy dzieciom następującą treść: wasz języczek wybrał się na spacer po jamie ustnej, by sprawdzić co się w niej znajduje; najpierw dotyka do górnej i dolnej wargi, do kąćków ust, potem chowa się, przesuwa czubkiem po wewnętrznej części warg, po zębach (część zewnętrzna i wewnętrzna), dotyka gardła; na koniec wędrowniki języczek wraca do przodu jamy ustnej i głaszcze wargi (oblizywanie).</p> <p>k) Zabawa „Koci grzbiet”. Przebieg zabawy: mówimy dzieciom, że ich języczki to kotki, które właśnie przeciągają się; robią to w ten sposób, że czubek języka zawija się pod spód (przesunięcie czubka języka do wędzidelka powoduje wzniesienie się środka języka do podniebienia, co jest charakterystyczne przy wymowie głosek środkowojęzykowych). Należy zwracać uwagę, by czubek języka nie wysuwał się na zewnątrz jamy ustnej, może jedynie opierać się zewnętrzną stroną o dolne zęby. Zabawę można urozmaicić, kolorując lub rysując kota z wygiętym grzbietem.</p> <p>l) Zabawa „Psocki i Śmieszki”. Przebieg zabawy: prowadzący opowiada dzieciom, że dawno temu żyły na świecie Psocki i Śmieszki; były to takie ludki, niezwykle ruchliwe, wścibskie i ciekawe; Psocki były dokuczliwe – a to wypity kotu mleko, a to psu dały pstryczka w nos. Śmieszki rozweselały wszystkich, śmiejąc się i mocno zaciskając ząbki: sisisi (hihihi). Dzieci podzielone są na dwie grupy – Psocki i Śmieszki. Psocki biegają po sali, rozglądają się, co by można spsoć, a Śmieszki śmieją się. Po chwili należy dzieci zmienić. Jeżeli Psocki będą poruszały się na określony sygnał, a Śmieszki na inny, to zabawa ta będzie miała również charakter ćwiczenia logorytmicznego.</p> <p>m) Zabawa „Świerszcz za kominem”. Przebieg zabawy: prowadzący opowiada dzieciom następującą treść a dzieci włączają się do zabawy udając świerszcze – cyt, cyt, cyt, cyt, cyt: dawno, dawno temu, kiedy budowano jeszcze drewniane domy, w kuchniach były piece chlebowe, nad płytą kuchenną wisiał okap, a koło kuchni zwanej kominem, na której gotowano posiłki, był otwór, a w nim siedziały świerszcze; wieczorami cichutko grały na malutkich skrzypeczkach i wzywały dzieci; kiedy dzieci zgromadziły się przy kominie opowiadały im bajki igrwały na skrzypcach: Była sobie Baba Jaga, miała chatkę z masta, a w tej chatce same dziwy... – potem grały chwilę: cyt, cyt... – Była sobie raz królewna, pokochała grajka, król wyprawił im wesele... – i znów grały: cyt, cyt... W zależności od inwencji prowadzącego można wymyślać inne, nowe bajeczki, a zabawę powtarzać kilkakrotnie w ciągu dnia.</p> <p>n) Zabawa „Uprzykrzona mucha”. Przebieg zabawy: w zabawie może wziąć udział kilkoro dzieci, które naśladując bzyczenie muchy (bzzzz) biegają po sali, jedno dziecko chce je przegonić i wówczas przebiegają one w inne miejsce, bzykając: bzzzz; prowadzący opowiada dzieciom: do mieszkania wleciała mucha i zaczęła hałasować: bzzzz; mały Pawełek zobaczył ją i chciał wygonić, ale mucha przeleciała nad jego główką, usiadła na firance i zawołała: bzzzz; Pawełek poruszył firankę, a wtedy mucha bzycząc bzzzz przeleciała i usiadła na stole; Pawełek machnął rączką, mucha pofrunęła i usiadła na drzwi, okazując swoje niezadowolenie: bzzzz; Pawełek przeganiał ją z drzwi na krzesło, z krzesła na kredens, a mucha ciągle bzyczała: bzzzz; chłopczyk był już bardzo zmęczony, kiedy mucha odleciała przez uchylone okno; odetchnął z ulgą, mimo że słyszał, jak uprzykrzona mucha wołała: bzzzz.</p> <p>o) Zabawa „Wesołe dzwoneczki”. Przebieg zabawy: prowadzący opowiada dzieciom następującą treść: mały Jacuś wrócił z przedszkola do domu smutny; mama zapytała Jacusia czemu się smuci; Jacuś opowiedział mamie, że w przedszkolu będzie bal i wszystkie dzieci będą przebierać się za królewiczów, kowbojów i rycerzy, tylko on nie wie, jak się przebrać; razem z mamą zastanawiali się nad wyborem stroju na bal przedszkolaków, gdy wszedł tatuś i zawołał: „Cześć pajacyku!”; Jacuś podbiegi do tatusia, przywitał się wesolo i powiedział, że przebierze się za pajacyka; wspólnie z rodzicami zrobił strój, którego największą ozdobą były maleńkie dzwoneczki, które wesolo grały: dzyń, dzyń, dzyń..., kiedy Jacuś biegał po pokoju, bo dzwoneczki przyszyte do czapeczki i rękawów, poruszały się (zadanie dzieci polega na wyraźnym i głośnym naśladowaniu dzwoneczków).</p> <p>p) Zabawa „O języczku, który chciał skakać jak piłeczka”. Przebieg zabawy: prowadzący opowiada dzieciom następującą treść –języczek siedział schowany za ząbkami i nigdy nie mógł oglądać zabaw dzieci; pewnego razu udało mu się nawet wysunąć między ząbki i zobaczył piłkę, która wesolo skakała po podwórku, odbijając się od ziemi; pozazdrościł piłce, że może tak wysoko skakać, a ponieważ nie mógł wyjść na dwór (kto widział, żeby języczek chodził po dworze?), zaczął odbijać się od dziąseł, bo w jamie ustnej, gdzie było jego mieszkanie, jest mało miejsca; był tak wesoły, że może skakać jak piłka, że zaśpiewał: lalalalala; następnie prowadzący pyta dzieci, czy chciałyby, aby ich języczki też tak skakały jak piłki i wesolo śpiewały; wówczas wykonują ćwiczenie przy szeroko otwartych buziach, by było widać wesołe języczki; uderzają czubkami języków o górne dziąsła wymawiając: lalalalala.</p> <p>q) Zabawa „Zawody samolotów”. Przebieg zabawy: prowadzący przedstawia dzieciom następującą treść: z lotniska startują samoloty, które muszą przelecieć bardzo długą trasę; będą leciały ponad lasami,</p>
--	---

	<p>górami i morzami, ponad miastami i wsiami i słychać będzie warkot ich silników; żżżż; aby samoloty mogły lecieć silniki muszą równo pracować; każde dziecko naśladuje warkot silnika: żżżż – głoskę należy wymawiać długo i równomiernie, a w zabawie chodzi o to, czyj samolot dalej zaleci – jeżeli dziecko naśladuje samolot krótko, to znaczy to, że przeleciał on krótką trasę i spadł. W zabawie zawarte jest również – ćwiczenie oddechowe (wydłużenie fazy wydechowej).</p> <p>r) Ćwiczenia warg (ćwiczenia wykonujemy przed lustrem): Przesuwanie powietrza z jednego policzka do drugiego. Gwizdanie lub dmuchanie przez mocno ścignięte wargi. Przy zaciśniętych zębach zwieranie i rozwieranie warg (zwarcie ma być silne, rozwarcie możliwie największe). Przy zwartych szczękach i wargach odciąganie na przemian kącików ust na boki.</p>
6. Rozumienie wypowiedzi i oraz sprawna pamięć słuchowa	<p>a) Zabawę rozpoczyna nauczyciel, mówiąc: „W zoo można zobaczyć słonie”. Następna osoba powtarza zdanie nauczyciela i dodaje jeszcze jedną nazwę zwierzęcia, np.: „W zoo można zobaczyć słonie, żyrafy...”. Zabawę dostosowujemy do przerabianego tematu tygodnia.</p> <p>b) Nauczyciel mówi ciąg słów, dzieci słuchają, a potem je powtarzają, np.: Mama, tata, brat, wujek Kocha, lubi, dba, pomaga</p> <p>c) Wskazanie odpowiedniego obrazka bądź wykonanie polecenia odpowiednio do usłyszonej wypowiedzi.</p> <p>d) Zabawa z wykorzystaniem zwrotów przymikowych „na, pod, w, przed, za, obok, nad, do, z, za, spod, zza” (najpierw z przemieszczaniem się dziecka w przestrzeni a następnie z przemieszczaniem przedmiotów).</p>
7. Poziom słownictwa biernego i czynnego	<p>a) Zabawa „Dokończ zdanie”. Dzieci siadają w kole. W jego środku znajduje się nauczyciel z piłką. Turla piłkę do wybranego dziecka i wypowiada zdanie, które dane dziecko musi dokończyć, np.: Żyrafa ma długą... (szyję). Krokodyl roni... (łyż). Zebra jest w biało-czarne... (pasy). Wielbłąd ma jeden albo dwa... (garby). Kangur ma własną... (kieszęń). Wąż nie ma... (nóg).</p> <p>b) Kończenie rymowanek: Śliski, długi i wiję się wciąż, to... (wąż). Ma kły i trąbę - to jego broń, to duże zwierzę to... (stoń). Mają torbę na dzieci z własnej skóry, skaczą, boksują - to australijskie... (kangury).</p> <p>c) „Rymowane wierszyki”. Zadaniem dziecka jest ułożyć rym do podanej części zdania np.: Lata osa koło... Leci muszka koło... Ciele, co językiem ... Owoce spadają, dzieci je ... Sowa to mądra ... Przyszła koza do ...</p> <p>d) Stosowanie w mowie odmiennych części mowy tj. przymiotniki, rzeczowniki.</p> <p>e) Stosowanie zaimków: ja, ty, my wy, oni.</p> <p>f) Stosowanie koniugacji czasowników.</p> <p>g) Stosowanie przymików określających proste stosunki przestrzenne, np. na, pod, obok.</p> <p>h) Stosowanie spójnika „i”.</p> <p>i) Stosowanie prostych przysłówków, np. wolno, szybko.</p> <p>j) Dysponowanie zasobem słownictwa w podstawowym zakresie komunikacyjnym, np.</p> <ul style="list-style-type: none"> • podstawowe czynności ludzi z zwierząt, • przedmioty codziennego użytku i urządzenia gospodarstwa domowego, • nazwy materiałów tj. drewno, papier, • nazwy zwierząt domowych i z gospodarstwa wiejskiego, • nawy popularnych owoców i warzyw, • nazwy podstawowych środków lokomocji, • wybrane cechy przedmiotów, np. kolory podstawowe, wielkość, temperatura (zimny, ciepły).
8. Umiejętność budowania zdań i dłuższych wypowiedzi	<p>a) Pytamy dziecko co robiło w dzisiejszym dniu, czy widziało coś ciekawego, co robiło w domu/przedszkolu. W razie niepowodzeń - próbujemy zrekonstruować wypowiedź za pomocą krótkich zdań pomocniczych.</p> <p>b) Zachęcanie, by dziecko zadawało pytania na określony temat.</p> <p>c) Zachęcanie dziecka, by układało zdania na podstawie rysunków wykonanych przez siebie.</p> <p>d) Tworzenie historyjek obrazkowych na podstawie zaobserwowanego zdarzenia, własna wersja historyjki o wspólnym początku itp.</p>

Dzieci pięcioletnie	Zabawy i ćwiczenia
1. Właściwy oddech	<p>a) Zabawy z wylicznką - nauka tekstu wiersza: <i>Lale, misie no i żaby Narobiły w sali wrzawy. Aż się małpki wystraszyły I skakały z calej sity</i> Wymawianie tekstu w różnych pozycjach: na stojąco, leżąco, w przysiadzie.</p> <p>b) Zabawa „Pióra papugi” - dmuchanie na kolorowe paski bibuły położone na podłodze, podrzucanie</p>

	<p>głoską.</p> <p>i) Podział na sylaby nazw zwierząt mieszkających na wiejskim podwórku: Kro-wa, koń, świ-nia, ko-tek, pies, kac-zka, gęś, ku-ra, ko-gut...</p> <p>j) Określanie pierwszych głosek w nazwach zwierząt: Krowa, kura, koń, kot, kaczka, kogut - k Świnia - ś, pies - p, gęć -g</p> <p>k) Zabawa „Echo”. Dzieci dobierają się w pary. Stają w odległości 1m od siebie. Jedno z dzieci jest nadawcą, drugie odbiorcą. Nadawca wydaje z siebie różne dźwięki: krótkie, długie, niskie, wysokie... Jego partner stara się powtórzyć je możliwie najdokładniej. Co jakiś czas partnerzy starają się zamienić rolami. <i>Zegary - zegar</i> <i>Chmury - mury</i> <i>Serweta - ser</i> <i>Kosa - osa</i> <i>Ekran - kran</i> <i>Brama - rama</i> <i>Drogi - rogi</i> <i>Tort - tor...</i></p> <p>l) „Wiosenne odgłosy”: ćwiczenia słuchowe. Nauczyciel przygotował: foliowe woreczki, gazetę, plastikowe butelki, instrumenty perkusyjne. Dzieci zamykają oczy i słuchają odgłosów wydawanych przez te przedmioty. Gdy dany dźwięk ustanie, dzieci ustalają, co go wywołało. Tworzenie z przygotowanych materiałów „Wiosennej muzyki”. Dzieci dzielą się przygotowanymi materiałami. Kolejno wydają z nich dźwięki, a potem robią to wspólnie. Słuchanie wiersza: (nauczyciel mówi, że przyroda też może tworzyć muzykę) <i>W złoty gąszcz</i> <i>Wleciał chrząszcz,</i> <i>Buczy.</i> <i>Stówek śpiewać się uczy.</i> <i>W stawie ochoczo</i> <i>Żaby rechoczą,</i> <i>Nad nimi komar bzyka...</i> <i>I oto jest właśnie Muzyka.</i> Rozmowa na temat wiersza (jakie zwierzęta są wymienione w wierszu; co robi każde z nich?; czy to jest muzyka?). Wymawianie słów: chrząszcz, gąszcz, rechoczą, żaby, ochoczo... na przemian cicho i głośno. Naśladowanie głosów zwierząt, tworzenie „łkowej muzyki”. Dzieci wybierają sobie z wiersza zwierzę, które będą naśladować. Potem wszystkie naraz naśladowują głosy wybranych zwierząt.</p> <p>m) Zabawa „Pociąg”. Dzieci są „wagonikami”. Nauczyciel mówi, że nazwy wagoników zaczynają się taką samą głoską jak ich imiona. Nauczyciel jest „lokomotywą”, która prosi co chwilę do siebie „wagoniki”, których nazwa zaczyna się np. na: a, o... Gdy przyłączy się każda grupa wagoników, pociąg jedzie i dzieci naśladowują jego odgłos, mówiąc wolniej lub szybciej: puf, puf...</p> <p>n) Ćwiczenia tempa wypowiedzi, np. zabawa „Ptaki”. Ruchy „skrzydeł ptaków” pomogą regulować tempo wypowiedzi. Opowiadamy, że „ptaki wybierają się w długą podróż. Najpierw le-cą po-wo-li, potem coraz szybciej” - i tu następuje zmiana ruchu rąk i tempa wypowiedzi. Kontynuujemy opowieść wg naszego pomysłu, np. ptaki zmęczyły się i lecą coraz wolniej, aż do momentu, gdy poczuły się lepiej i znów lecą szybciej...</p> <p>o) Ćwiczenia słuchu fonetycznego, np. zabawa z maskotką, która chce nauczyć się mówić po polsku (niektóre wyrazy lub głoski celowo wymawiamy źle, by zwrócić dzieciom uwagę na prawidłową wymowę).</p> <p>p) Zabawa „Miś się bawi razem z nami”. Przebieg zabawy: każde dziecko otrzymuje lisak – na jednej stronie naklejony jest miś, na drugiej kolorowy papier; dzieci słuchają wymienianych przez prowadzącego słów; unoszą misia wówczas, gdy usłyszą wyraz zaczynający się na wskazaną wcześniej przez prowadzącego głoskę; następnie unoszą misia, gdy usłyszą wskazaną głoskę na końcu wyrazu lub w śródgłosie.</p> <p>q) Zabawa „Wyszukiwanie przedmiotów (obrazków) na daną głoskę”. Przebieg zabawy: dzieci wskazują na sali przedmioty lub obrazki, których nazwy zaczynają się na tę głoskę, którą wcześniej wymienił prowadzący (jeśli dzieci wymieniają poszczególne głoski w nazwach, to jest to także ćwiczenie artykulacyjne).</p> <p>r) Układanie rymów do słów kojarzących się z przedwiośniem, np.: Burza - róża, kałuże - podróże, parasole - mole, chmury - góry, sople - krople...</p> <p>s) Podział na sylaby nazw związanych z przedwiośniem:</p> <p>t) Dzieci słuchają nagranych dźwięków wydawanych przez różne instrumenty. Starają się nazwać instrumenty, które wydają te dźwięki.</p> <p>u) Rozpoznawanie piosenki po melodii nuconej bądź zagranej przez nauczyciela.</p> <p>v) Próby określania pierwszej głoski w nazwach zwierząt egzotycznych. („Co słyszysz na początku nazwy?”). Nauczyciel przedstawia obrazki przedstawiające zwierzęta egzotyczne, dzieci podają ich nazwy i określają pierwsze głoski w tych nazwach, np.: struś - s, mors - m, renifer - r, żyrafa - ż, lew - l, stoń - s, papuga - p, zebra - z.</p>
<p>4. Wrażliwość logorytmiczna</p>	<p>a) Dzieci powtarzają za nauczycielem wierszyk, kreślą koła w powietrzu i odpowiednio poruszają rękami: <i>Kółka małe, kółka duże,</i> <i>Głowa prosto, ręce w górze,</i> <i>Ręce w prawo, ręce w lewo,</i> <i>Tak się chwije wielkie drzewo.</i> <i>Szu, szu, szu, szu, szu...</i></p> <p>b) Ćwiczenie tempa wypowiedzi - wypowiedzianie zdania: „Idzie wąz wąską dróżką, nie porusza żadną nóżką” - wolno, a potem szybko.</p> <p>c) Zabawa „Tajemniczy głos”. Dzieci przydzielone do pięciu grup, siadają w pięciu kołach. W środku</p>

	<p>każdego koła znajduje się inny instrument perkusyjny, np.: bębenek, grzechotka, kołatka, tamburyn, talerze. Nauczyciel siada tak, aby dzieci nie widziały, na jakim instrumencie gra. Ma przed sobą pięć takich samych instrumentów perkusyjnych, jak dzieci w poszczególnych kołach. Gra na instrumentach, zmieniając je co jakiś czas. Gdy dzieci usłyszą dźwięki „swojego” instrumentu, wstają i poruszają się zgodnie z wystukiwanym na nim rytmem.</p> <p>d) „Motyle” - dzieci-„motylki” przykucają na „kwiatkach” - krążkach porozkładanych na dywanie. Gdy pojawi się muzyka „motyle” fruują nad łąką pomiędzy „kwiatami”, szeroko poruszając ramionami. Na przerwę w muzyce „motyle” siadają na „kwiatkach”, ruszając nadal skrzydełkami. Po chwili ponownie słysząc muzykę i zabawa trwa nadal.</p> <p>e) „Piłka w kole” - dzieci ustawione w kole, w pozycji siadu rozkrocznego, z rękami wzdłuż tułowia i dłońmi opartymi o podłogę, podają między sobą piłkę, odpychając ją prawą lub lewą stopą albo obunóż w taki sposób, by nie znalazła się poza obwodem koła.</p> <p>f) „Hop - bęc” - dzieci maszerują po sali zgodnie z muzyką i na przerwę w akompaniamencie wykonują odpowiednią ilość rytmicznych podskoków, kończących się przykucnięciem, np.: <i>hop, hop, bęc,</i> <i>- hop, hop, hop, bęc itd.</i></p> <p>g) „Samochody” - dzieci wykonują siad skulny na plastikowych krążkach w oczekiwaniu na dany sygnał - dźwięk tambury. Gdy pojawi się dźwięk „samochody” rozpoczynają swoją jazdę i poruszają się w dowolnych kierunkach, a w momencie mijania się trąbią - piiip, piiip, piiip...; tidi, tidi, tidi... Odmianą zabawy jest to, że „samochody” będą poruszać się i zatrzymywać na sygnały wzrokowe (zielony krążek - „jedź”, czerwony - „zatrzymaj się”).</p> <p>h) „Moja Uljanko” - dzieci ilustrują ruchem treść znanej im piosenki.</p> <p>i) Ćwiczenia logorymiczne. Dzieci powtarzają za nauczycielem wierszyk, kreślą koła w powietrzu i odpowiednio poruszają rękami: <i>Kółka małe, kółka duże,</i> <i>Głowa prosto, ręce w górze,</i> <i>Ręce w prawo, ręce w lewo,</i> <i>Tak się chwieje wielkie drzewo.</i> <i>Szu, szu, szu, szu, szu...</i></p> <p>j) Zabawa „Orkiestra”. Przebieg zabawy: osoba prowadząca (P.) śpiewa lub wypowiada słowa piosenki, pozostałe dzieci (Dz.) powtarzają; wdech należy stosować po 3- 4 wyrazach: P. – Jestem muzykantem konszabelantem. Dz. – I my muzykanci konszabelanci. P. –Ja umiem grać. Dz. – 1 my umiemy grać. P. –Na bębnie. Dz. – Na bębnie. R. (razem) – Bum, bum, bum, bum (wdech), bum, bum, bum, bum (wdech), bum, bum, bum, bum (wdech), bum, bum, bum, bum (wdech), bum, bum, bum, bum (wdech), bum, bum, bum, bum (wdech). Prowadzący zabawę włącza do niej inne instrumenty. Naśladowaniu dźwięków instrumentów towarzyszy naśladowanie gry na tych instrumentach, np. trąbka – tratatata (wdech); pianino – a pianino ino, ino (wdech); flet – tirlt, tirlt (wdech); puzon –puza taka, puza taka (wdech); na kobzie – rany Julek (wdech). Za każdym razem należy powtarzać cztery pierwsze wersy. Zakończeniem zabawy jest potączenie gry wszystkich instrumentów – dzieci podzielone na małe grupki (tyle grupek, ile instrumentów uczestniczyło w zabawie) śpiewają i prezentują grę orkiestry.</p>
<p>5. Poprawność artykulacyjna</p>	<p>a) Ćwiczenia warg i języka: Wyklepywanie warg czystymi palcami; Zaciskanie warg; Rozchylenie i składanie warg do uśmiechu; Wysuwanie i chowanie języka; Przesuwanie języka po dolnej wardze, od lewego do prawego kąca ust; Przesuwanie języka po górnej wardze, od lewego o prawego kąca ust; Głaskanie podniebienia językiem; „Liczenie zębów” - przesuwanie języka po dolnych i górnych zębach; Wypychanie językiem policzków; Układanie warg do uśmiechu, cmokanie; Zaciskanie warg.</p> <p>b) Zabawa „Gry językowe”. Zabawę poprzedzają ćwiczenia rozruszające kości jarzmowe i żuchwę, np.: szeroki otwarcie ust, złożenie warg w dzióbek, wyciąganie języka, naśladowanie żucia gumy. Po tej rozgrzewce dzieci po kilka razy wypowiadają zdania: <i>Idzie rak, nieborak, jak uszczypnie, będzie znak.</i> <i>Ruda wiewióreczka po sosence mknie.</i> <i>Chrząszcz brzmi w trzcinie.</i> <i>Stary niedźwiedź w gawrze śpi.</i> <i>Czy wiesz, co robi mały jeź?</i></p> <p>c) Ćwiczenie podniebienia miękkiego Ziewanie przy nisko opuszczonej szczęce. Wdechy i wydechy powietrza przez nos przy zamkniętych ustach. Wdychanie i wydychanie powietrza przez usta. Naśladowanie odgłosów wydawanych podczas ptukania gardła.</p> <p>d) Ćwiczenia ruchów szczęki dolnej Unoszenie języka za górne, przednie zęby. Przesuwanie szczęki dolnej w prawo i w lewo. Wysuwanie szczęki dolnej do przodu i cofanie jej. Naśladowanie żucia.</p> <p>e) Wymawianie samogłosek w parach: a i, o e, u y. Rozciąganie warg z pokazaniem zębów.</p> <p>f) Wymawianie prawidłowo (artykulacja i wymowa) zdań dotyczących różnych bajkowych postaci. <i>Królowa Karolina ma kolorową koronę.</i> <i>Kot w butach lubił towić ryby.</i></p>

	<p><i>Snieżka połknęła kawalek jabłka, które utknęło jej w przełyku. Kopciuszek był bardzo czynną dziewczynką. Smok wawelski mieszkał w jamie pod Wawelem. Czerwony ludek to krasnoludek. Straszne straszdyła mieszkały w starym zamku.</i></p> <p>g) Ćwiczenia języka „Malowanie wiosennej przyrody”: farba znajduje się pod językiem, język jest pędzlem, a płukanie go z farby odbywa się podczas poruszania nim po dolnych dźwiękach od wewnętrznej strony. Język maluje liść, słońce, drzewo...</p> <p>h) Zabawy z tekstem. Młaskanie językiem - naśladowanie pluskającej się w wodzie ryby. Otwieranie i zamykanie ust - naśladowanie oddychającej ryby. Recytacja wiersza połączona z naśladowaniem „falującą” dtonią pływających ryb. <i>Małe ryby w wodzie pływają, pływają. Duże ryby w wodzie pływają, pływają. Rozłożone ramiona oznaczają dużą rybę, dłonie blisko siebie - małą rybę. Małe ryby, duże ryby, Wszystkie ryby pięknie pływają, pływają.</i></p> <p>i) „Żywe lustro”. Dwoje dzieci siedzi naprzeciwko siebie; jedno z nich samodzielnie wykonuje jakąś minę, a zadaniem drugiego, które występuje w roli żywego lustra, jest naśladowanie tych min; po pewnym czasie dzieci zmieniają się rolami i zabawa trwa nadal.</p> <p>j) „Zawody samolotów”. Zabawa ta polega na tym, że każde dziecko naśladuje warkot silnika samolotu: żżżż; chodzi o to, by wymawiać tę głoskę głośno i równomiernie, a podczas zabawy o to, czy samolot dalej zaleci. Z lotniska startują samoloty, które muszą przelecieć bardzo długą trasę. Będą leciały ponad lasami, górami i morzami, ponad miastami i wsiami i słychać będzie warkot ich silników: żżżż. Aby samoloty mogły lecieć, silniki muszą równo pracować. Jeśli dziecko naśladuje samolot krótko, to znaczy, że przeleciał on krótką trasę i spadł. Jako urozmaicenie ćwiczenia można zastosować zabawę ruchową w naśladowanie lotu samolotu lub rysowanie samolotu.</p> <p>k) Zabawa „Jedzie pociąg”. Przebieg zabawy: dzieci podzielone na dwie grupy stoją naprzeciw siebie; I grupa śpiewa piosenkę, II w tym czasie naśladuje jadący pociąg (cz cz cz cz – wyróżnienie oznacza akcent), początkowo każdą głoskę należy wymawiać oddzielnie, dopiero z czasem można łączyć z sobą artykulację kilku głosek; dzieci z grupy I śpiewają – Jedzie pociąg z daleka, grupa II – cz cz cz cz czczczcz, I – Ani chwili nie czeka, II – cz cz cz cz czczczcz, I – Konduktorze łaskawy, II – cz cz cz cz cz cz cz, I – Zawieź nas do Warszawy, II – cz cz cz cz cz cz cz cz, podczas śpiewu I grupa jednocześnie tańczy przy pierwszym wersie w prawą stronę (1 krok prawa noga, 2 – lewa dostawiana do prawej, 3 jak 1, 4 jak 2, i trzy podskoki), przy drugim – w lewą, przy 3 – w prawą, przy 4 – w lewą stronę; grupa II w tym czasie maszeruje w miejscu, silniejszym tupnięciem zaznaczając akcenty.</p> <p>l) Zabawa „Na łące”. Przebieg zabawy: dzieci podzielone na trzy grupy – świerszcze, żaby, pszczoły – stoją w luźnej gromadzie; każda grupa wywołwana jest do poruszania się innym akompaniamentem; na dany sygnał (np. klaśnięcie) świerszcze biegną i wydają głosy: cyk, cyk, cyk..., pozostałe dzieci kucają; potem zmienia się sygnał (np. uderzenie w bębenek), będący znakiem dla żab, które wołają: kum, kum, rech, rech... i skaczą; trzeci sygnał (np. gra na trąbce) wywołuje pszczoły – bzzz, bzzz... kolejność poszczególnych sygnałów, czy zmiana melodii wywołujących poszczególne grupki dzieci jest różna, co zmusza dzieci do uważnego słuchania i szybkiego reagowania na nie.</p> <p>m) Ćwiczenia narządów artykulacyjnych: Zbieranie powietrza raz pod górną, raz pod dolną wargą; Przetaczanie powietrza przy zamkniętych ustach z jednej strony na drugą stronę.</p> <p>n) Nakładanie dolnej wargi na górną i na odwrot; Zagryzanie górnymi zębami dolnej wargi i na odwrot; Ćwiczenia usprawniające pracę narządów mowy; Dyszenie jak zmęczony wilk; Naśladowanie ruchów paszczy krokodyla; Naśladowanie żucia liści przez żyrafę; Wysuwanie języka jak najdalej i chowanie go jak egzotyczne żaby.</p> <p>o) Zabawa „Król Wiatrów”. Przebieg zabawy: do zabawy należy przygotować berto dla króla; wszystkie dzieci siedzą na podłodze, jedno z bertem przechodzi wokół sali i naśladuje szum wiatru; prowadzący opowiada dzieciom następującą treść: na ogromnej górze mieszkał Król Wiatrów; na wiosnę zlatywał z góry i szumił łagodnie (szszsz), by nie postrzącać płatków z kwitnących drzew; w lecie najczęściej leżał na swym łożu i obserwował bawiące się dzieci; szumił tylko wtedy, gdy chmury zbierały się nad placem zabaw, by je rozpedzić lub wówczas, gdy słońce za mocno piekło i dzieciom było bardzo gorąco – wtedy też szumił lekko: szszszsz; gdy nadchodziła jesień, przeganiał czarne, kłębiące się, listopadowe chmury, szumiąc groźnie: szszszsz; najwięcej jednak hulał po świecie podczas mroźnych, srogich zim i wołał: szszszsz; zaglądał do okien, by zobaczyć jak bawią się dzieci w domach i przedszkolach, stukał w okienka, jakby wywołując je na dwór, ale dzieci wołały zostać w ciepłym pokoju i tylko przez szybę przyglądać się tańcom Króla Wiatrów, Król z bertem przechodzi przez salę i naśladuje szum wiatru, następnie przekazuje berto innemu dziecku, to z kolei jeszcze innemu, itd. i zabawa trwa nadal. W naśladowaniu szumu wiatru należy stosować różne natężenie głosu przy wymawianiu głoski sz, usta układać w ryjek, zacisnąć zęby trzonowe i unosić czubek języka do górnych dźwięk.</p>
<p>6. Rozumienie wypowiedzi oraz sprawna pamięć słuchowa</p>	<p>a) Nauczyciel mówi, że w zagrodzie są krowy. Następne dziecko powtarza za nim zdanie i dodaje nazwę innego zwierzęcia itd.</p> <p>b) Ćwiczenia w rozumieniu zdań zawierających konstrukcje gramatyczne, np. ktoś kogoś goni, ktoś kogoś łapie, ktoś komuś coś daje.</p> <p>c) Zabawa w dobieranie w określonym czasie jak największej liczby przedmiotów danej kategorii, np. ostrych...</p> <p>d) Zabawa „Kolory” - podajemy nazwy i pokazujemy poszczególne kolory. Następnie prosimy dzieci o wskazanie kolorów we wskazanej kolejności. Zaczynamy od dwóch kolorów, a następnie stopniujemy poziom trudności.</p>

<p>7. Poziom słownictwa biernego i czynnego</p>	<p>a) Rozwiązywanie zagadek, np. „Zagadki smoka obiboka”.</p> <p>b) Stuchanie i omawianie wierszy, opowiadań, bajek, historyjek...</p> <p>c) Używanie określonych zwrotów i wyrazów poprzez udzielanie odpowiedzi na pytania: Co to jest? Co robi? Jaki jest? Jak tu jest? Gdzie jest? Kiedy?.</p> <p>d) Dysponowanie zasobem słownictwa w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nazwy popularnych przedmiotów oraz spotykanych maszyn i urządzeń, • nazwy materiałów tj. drewno, papier, plastik, tkaniny, metal, szkło. • określeń opisujących właściwości oraz cechy ludzi, przedmiotów i zjawisk atmosferycznych, • nazwy znanych roślin i zwierząt oraz ekosystemów, • nazwy popularnych zawodów, • nazwy kolorów pochodnych i kształtów, • określenia dotyczące sposobu: jak? i miejsca: gdzie?. <p>e) Opisywanie historyjek zdaniami pojedynczymi i złożonymi.</p> <p>f) Poprawne używanie w mowie odmiennych części mowy: przymiotników i rzeczowników.</p> <p>g) Poprawne stosowanie koniugacji czasowników w mowie, czas teraźniejszy, przeszły, przyszły.</p> <p>h) Używanie przyimków: naprzeciw, między, przed, za.</p> <p>i) Poprawne używanie wyrazów szeregujących: następny, poprzedni.</p> <p>j) Poprawne używanie w mowie spójników łączących: „i”, „oraz”.</p> <p>k) Prawidłowe używanie zaimków: tutaj, tam, ten.</p> <p>l) Poprawne używanie przysłówków wskazujących: tutaj, teraz, pytających: gdzie, skąd, dokąd, kiedy i nieokreślonych: nigdy, gdzieś.</p> <p>m) Stosowanie partykuł do tworzenia pytań: „czy” i przeczeń: „nie”.</p>
<p>8. Umiejętność budowania zdań i dłuższych wypowiedzi</p>	<p>a) Samodzielne układanie zagadek na określony temat.</p> <p>b) Aktywne stosowanie słownika czynnego w mowie opowieściowej, np. opowiadanie o swoich odczuciach, przeżyciach itp.</p> <p>c) Układanie historyjek w grupach, dyskusowanie.</p> <p>d) Wcielanie się w postacie zwierząt i roślin - zabawy teatralne.</p> <p>e) Operowanie głosem - cicho, głośno.</p> <p>f) Prawidłowe gospodarowanie oddechem podczas wypowiedzi.</p> <p>g) Stosowanie różnego tempa wypowiedzi.</p> <p>h) Przekazywanie głosem emocji.</p> <p>i) Nadanie wypowiedzi charakter oznajmiania, pytania, rozkazu.</p> <p>j) Rytmizowanie wypowiedzi.</p> <p>k) Inszenizowanie utworów dzieci i wybranych z literatury, inscenizacje przeżytych wydarzeń.</p>

<p>Dzieci sześciolatek</p>	<p>Zabawy i ćwiczenia</p>
<p>1. Właściwy oddech</p>	<p>a) Zabawa „Mecz pingpongowy”. Przebieg zabawy: wersja 1. – 4-osobowe drużyny siedzą przy stolikach, mają za zadanie dmuchanie piłeczki w ten sposób, by nie spadła ze stolika; nie wolno przytrzymywać piłeczki rękoma; wygrywa ta drużyna, której piłeczka najdłużej pozostaje na stoliku. Ćwiczenie jest trudne, bowiem wymaga regulacji oddechu – czasu jego trwania i natężenia; wersja 2. – mecz rozgrywany jest między dwójgim leżących na brzuchach dzieci; zadanie polega na dmuchnięciu piłeczki do bramki przeciwnika (bramki oddalone są od siebie od 50 do 100 cm w zależności od stopnia zaawansowania ćwiczeń); zwycięzca jest to dziecko, które uzyska więcej bramek.</p> <p>b) Dzieci starają się powiedzieć na jednym wydechu jak najwięcej razy wyrażenie: „Stara wrona bez ogona”.</p> <p>c) Za pomocą słomki - przenoszenie np. papierowych ryb z brudnego do czystego stawu lub kwiatów/ motyli na łąkę.</p> <p>d) Zabawa „Wietrzyk”. Przebieg zabawy: zabawa polega na wydmuchiowaniu kolorowych skrawków papieru (np. w kształcie liści lub kwiatowych płatków) z chropowatej powierzchni; każde dziecko otrzymuje plastikową rurkę i przy jej pomocy ma zdmuchnąć 10 papierków; zwycięzca jest to dziecko, które w czasie jednego wydechu zdmuchnie jak najwięcej papierków; ilość skrawków papieru zmienia się w zależności od wieku dzieci i stopnia zaawansowania ćwiczeń.</p> <p>e) Zabawa „Harmonijka”. Przebieg zabawy: wersja 1 – dzieci stoją w małym rozkroku z rękoma na biodrach; wykonują skłon w bok, głęboko wciągają powietrze do płuc, drugą stroną tułowia rozciągając się jak harmonijka; następnie wyprostowują się, wyciskając powietrze z harmonijki; potem wykonują skłon w drugą stronę, znowu rozciągają harmonijkę i wyprostowując się wydychają powietrze; wersja 2 – dzieci siedzą ze skrzyżowanymi nogami; kładą ręce na karku, wykonują skłon w bok, drugą stroną tułowia rozciągając jak harmonijkę i wykonując głęboki wdech; następnie wyprostowują się i wydmuchują powietrze.</p> <p>f)</p>
<p>2. Umiejętności fonacyjne i głosowe</p>	<p>a) Nucenie z nauczycielem znanych melodii przy zamkniętych ustach.</p> <p>b) Na gamie różnych kombinacji dzieci śpiewają w górę i w dół wyrażenie, np. „Moja mamó”.</p> <p>c) Zabawy z tekstami wliczanek - wypowiadanie tekstów w różnych pozycjach i z różną intonacją.</p> <p><i>Głodny ślimak idzie drogą</i> <i>Idzie drogą.</i> <i>Postukuje jedną nogą.</i> <i>Zjada mak,</i> <i>To mu w smak.</i></p> <p><i>Lata motyl w górze</i> <i>I siada na chmurze,</i> <i>Lata w dzień,</i> <i>Rzuca cień.</i></p>

	<p>d) Ćwiczenia intonacyjne. Wymawianie tekstu z różnymi emocjami: złością, zdziwieniem, radością, smutkiem. <i>Po morzu pływam sobie I różne ryby towię. Takie duże, takie małe, Do zjedzenia doskonałe.</i></p> <p>e) Zabawa „Wymyślanie języka kosmitów” - dzieci próbują wymyślić sposób, w jaki mogą rozmawiać kosmici, np.: wymawiają słowa dzieląc je na sylaby i na końcu każdej sylaby dodają „t” mat-mat (mama), rat-kiet-tat (rakieta); lub dodają „a” przed każdą sylabą danego słowa - ama-ama (mama), arakie-ata (rakieta)...</p> <p>f) Śpiewanie piosenki „Włazł kotek” na samogłoskach: „a”, „o”, „e” (wcześniej na jednej wybranej samogłosce). Włazł kotek na płótek i mruga, a o e a o e a o e ładna to piosenka, niedługa, a o e a o e a o e</p>
<p>3. Sprawność słuchowa</p>	<p>a) Rymowanki („Dźwięki mowy”): nauczyciel mówi zdania a dzieci dopowiadają ich zakończenia: <i>Oto jest obrazek: zajączek na łące, A wśród białych chmurzek świeci jasne... (słońce) Opodal w gaiku rosną smaczne grzybki, W przejrzystym jeziorze widać małe... (rybki) Lis schował się w norze i wystawił łapki, A bocian zgłodniały poszukuje ... (żabki) Coś tam w górze lata i wesolo ćwierka, Popatrzysz do góry, zobaczysz ... (wróbelka) Nagle słychać trzaski, co za groźny zwierz? A to popukuje najeżony... (jeż)</i></p> <p>b) Różnicowanie dźwięków sz-ż. Nazywanie obrazków - nauczyciel przygotowuje dwa zestawy obrazków: w pierwszym ich nazwy rozpoczynają się głoską „sz”, w drugim - nazwy rozpoczynają się „ż”. Dzieci podają nazwy obrazków z pierwszego zestawu: szafa, szyba, szyba, szuflada, szabla, szal, szampon, a potem z drugiego: żaba, żagiel, żaglówka, żubr, żółw, żuraw...</p> <p>c) Rozpoznawanie słów, które podaje nauczyciel, ale bez pierwszej głoski, np. ...órnik (górnik), ...ęgiel (węgiel), ...aprocie (paprocie), ...agony (wagony), ...opalnia (kopalnia). Nauczyciel podaje pierwszą sylabę nazwy jednego z przedmiotów, które oglądali dzieci. Dzieci podają dalsze kończąc ją.</p> <p>d) Dobieranie rymów do słów związanych ze świętami i zimą, np.: <i>Choinka - malinka, landrynka, Prezenty - instrumenty, Sanki - baranki, skakanki, Płatki - salatkę, szmatki.</i></p> <p>e) Nauczyciel rozdaje dzieciom obrazki, których nazwy rozpoczynają się samogłoskami (a, o, u, i, e) oraz spółgłoskami (r, s, t, m). Każde dziecko dostaje trzy obrazki. Dzieci poruszają się po sali, wykonując określone ruchy, które podał nauczyciel, np. podskoki, marsz, marsz na piętach, trucht na palcach, chód w przysiadzie... Na hasło: "Stój!" i podanie określonej głoski, np. „a”, dzieci mające kartonik z obrazkiem, którego nazwa rozpoczyna się głoską „a”, oddają go nauczycielowi. (Jeżeli dziecko ma problemy z określaniem pierwszej głoski w nazwie obrazka, wówczas zabawę musi poprzedzić określenie przez każde dziecko, co słyszy na początku każdej nazwy swojego obrazka. Nauczyciel powinien też indywidualnie dobierać obrazki dzieciom).</p> <p>f) Synteza słów z głosek wypowiedzianych przez nauczyciela. Nauczyciel wymawia słowa, dzieląc je na głoski. Dzieci syntezują głoski i podają całe słowa, np.: s-e-r-c-e (serce), d-o-m (dom), t-a-t-a (tata), m-a-m-a (mama), k-o-t (kot).</p> <p>g) Tworzenie zbiorów na podstawie pierwszej głoski w nazwach obrazków. Nauczyciel umieszcza na tablicy obrazki przedstawiające: osę, oko, okulary, ogórka, igłę, indyka, igloo, aparat fotograficzny, album, ser, słoniu, salatkę. Dzieci określają pierwszą głoskę w nazwie każdego obrazka i otaczają pętlami obrazki, których nazwy rozpoczynają się taką samą głoską („o”, „a”, „i” lub „s”).</p> <p>h) Nauczyciel dzieli słowa, nazwy obrazków znajdujących się na tablicy, na głoski, a dzieci próbują dokonać ich syntezy i podać całą nazwę, wskazując przy tym odpowiedni obrazek (obrazki: kra, krokus, sasanka, chmura, słońce, skowronek...).</p> <p>i) Dokonywanie syntezy nazw zwierząt (k-r-o-w-a, k-o-t...) dzielonych na głoski przez nauczyciela.</p> <p>j) Wyszukiwanie słowa w słowie. Nauczyciel pokazuje obrazki, dzieci podają ich nazwy. Potem mówią słowo, które ukryto się w każdej nazwie, np.: <i>Lizaki - lizak</i></p> <p>k) Ćwiczenia iloczasu. Kładziemy przed dzieckiem dwa paski kolorowego papieru (jeden długi, drugi krótki). Wymawiamy długo głoskę „aaaa...” i pokazujemy długi pasek. Następnie wymawiamy „a” krótko i wskazujemy krótki pasek papieru. Następnie ćwiczenie powtarzamy ale tym razem pasek wskazuje dziecko. Podczas wykonywania zadania wykorzystujemy inne samogłoski (o, e, u, i, y) oraz spółgłoski (f, w, s, z, ś, ź, sz, ż, ch, m, n). Pamiętamy, że wszystkie głoski wymawiamy bez dodatkowego dźwięku „y”.</p> <p>l) Ćwiczenia akcentu wypowiedzi. Opowiadamy historyjkę o zwierzętach, które mieszkały na łące. Wprowadziliśmy się tam niedawno, więc jeszcze nie zdążyły się poznać. Postanowiły zorganizować spotkanie. Każde z nich głośno zapowiadało swoje wejście, np. Zając idzie, Kret idzie, Mysz idzie... Akcentowany wyraz wymawiamy głośniej i uderzamy w bębenek (akcent zdaniowy). Z kolei akcent wyrazowy można ćwiczyć dzieląc wyraz na sylaby. Następnie powtarzamy tę czynność z jednoczesnym klaskaniem. Głośniej wyklaskujemy sylabę akcentowaną.</p>

	<p>m) Ćwiczenia intonacji. Wypowiadamy zdanie na dwa sposoby: „Tata idzie” „Tata idzie?”. Wyraźnie zmieniamy przebieg intonacji. Następnie wypowiadamy zdanie oznajmujące i pokazujemy dziecku odpowiedni układ klocków (nierówna linia opadająca) oraz zdanie pytające (linia wznosząca). Zadanie dziecka polega na układaniu klocków w zależności od linii intonacyjnej wypowiedzi.</p> <p>n) Zabawa „Pan Pytalski”. Przebieg zabawy: prowadzący opowiada dzieciom, że kiedyś był sobie pan Pytalski, który przyjaźnił się z sześcioma głoskami: A, E, O, U, I, Y; pewnego razu spotkał głoskę A i głoska A zaprosiła go na niedzielę na herbatkę; pan Pytalski bardzo się ucieszył i obiecał przyjść; ale kiedy nadeszła niedziela, pan Pytalski był w niemalym kłopotcie, bo zapomniał, która głoska zaprosiła go do siebie; wymieniał wszystkie imiona, ale nie mógł sobie przypomnieć; przyszedł do dzieci i prosił, by mu pomogły; pan Pytalski wymieniał ich imiona, zaś dzieci klaskały, gdy wymówił imię głoski, do której miał się udać z wizytą – po opowiedzeniu tej historyjki prowadzący proponuje dzieciom, by pomogły panu Pytalskiemu i wówczas dzieci klaszczą, gdy usłyszą a. W innych wersjach zabawy pan Pytalski jest zaproszony przez głoskę I na wycieczkę, głoskę E – do wesołego miasteczka, głoskę O – do cyrku, głoskę U – na plażę, głoskę Y – w kosmos itp.</p> <p>p) Zabawa „Wyszukiwanie przedmiotów (obrazków) na daną głoskę”. Przebieg zabawy: dzieci otrzymują kartoniki z jakąś literą, wyszukują wśród obrazków te, na których znajdują się przedmioty zaczynające się na tę głoskę.</p>
<p>4. Wrażliwość logorytmiczna</p>	<p>a) Dzieci idą za nauczycielem, zgodnie z recytowanym przez niego wierszem. Potem poruszają się same a nauczyciel tylko recytuje wiersz. <i>Krok do przodu W lewo, w prawo Krok do tyłu, Rusz się żwawo! Znowu w lewo Aż dwa kroki, W stronę prawą Trzy podskoki.</i></p> <p>b) „Fale” - dzieci stoją wokół chusty, trzymając ją prawą ręką. Gdy usłyszą muzykę (szum morskich fal) - idą w prawą stronę podnosząc i opuszczając łagodnym ruchem chustę - „falowanie morza”.</p> <p>c) „Zabawa z piłką” - dzieci stoją w kole, jedno z nich trzyma piłkę, słysząc muzykę w takcie dwu-, trzy-, czteromiarowym na zmiany. Na „raz” dzieci kolejno podają piłkę między sobą - od dziecka do dziecka. Muszą przy tym uważać na akcenty muzyczne w zmieniającym się metrum.</p> <p>d) Zabawa „Piłka wędrowniczka”. Przebieg zabawy: zabawa odbywa się przy akompaniamencie muzycznym w takcie dwu-, trzy- i czteromiarowym na zmianę; dzieci stoją w dwóch rzędach naprzeciwko siebie; na raz dziecko podaje piłkę do dziecka stojącego w drugim rzędzie; rzucanie piłką powinno wypaść na mocną część taktu, zaś w czasie pozostałych piłkę należy przetrzymać.</p> <p>e) Zabawa „Uciekła mi przepióreczka”. Przebieg zabawy: dzieci ustawiają się w kole, podając sobie ręce; śpiewają piosenkę oraz wykonują odpowiednie ruchy: I (Uciekła mi przepióreczka w proso, ...) i II (A ja za nią nieboraczek bosy.) – biegają dookoła; III (Trzeba by się pani matki spytać, ...) i IV (Czy pozwoli przepióreczkę schwytać.) – kłękają i kłaśnięciem zaznaczają początek metrum (sylaby wyróżnione).</p> <p>f) „Pieczemy ciasto” - dzieci w sładzie skrzyżnym siedzą w kole na dywaniku i naśladują ruchy, ilustrujące czynności wykonywane podczas pieczenia ciasta. Wszystkie czynności wykonują zgodnie z słuchaną muzyką. Ucierają ciasto pałką w makutrze, dodają 4 jajka, które są za plecami, wykonując skręt tułowia w prawo - biorą jajko mówiąc: hop, rozbijają je o ramię mówiąc: puk, wrzucają do ciasta mówiąc: chlup, skorupki rzucają za siebie mówiąc: ciup (to samo w lewą stronę). Po czym dzieci naśladują ruchy ugniatania ciasta i wałkowania go, ozdabiają ciasto bitą śmietaną - szyp, szyp i posypują bakaliami. Na koniec dzieci częstują siedzących dookoła kolegów i koleżanki ciastem.</p>
<p>5. Poprawność artykulacyjna</p>	<p>a) Ćwiczenia usprawniające mięśnie warg i języka: Wysuwanie i chowanie szerokiego lub „wąskiego” (rurka) języka. Lekkie „nagryzanie” dolnej i górnej wargi (masaż). Przesyłanie catusów. Dotykanie (próby) językiem nosa, a potem brody. Bezgłośnie wymawianie samogłosek. Ćwiczenie poprzedza pokaz prawidłowej artykulacji samogłosek. Potem nauczyciel wymawia je bezgłośnie, a dzieci rozpoznają każda z nich po ruchu warg. Następnie dzieci wymawiają bezgłośnie określone samogłoski.</p> <p>b) Ćwiczenia języka: Robienie wąskiego, a potem szerokiego języka. Masaż języka - wsuwanie języka między zęby i wysuwanie go. Dotykanie językiem poszczególnych zębów w górnej i dolnej szczęce. Ćwiczenia przygotowawcze: Szybkie wymawianie: ttt... ddd... tdttd... tdtutdtutu... tede... tede... tede... tede... tedo...tedo... tedu... tedu...tedu... Powtarzanie sylab: ra, ro, ru, re, ry.</p> <p>c) Ćwiczenia usprawniające wargi „Kto silniejszy?” - dwie osoby siedzące naprzeciw trzymają ustami kartkę papieru i każda ciągnie ją w swoją stronę.</p> <p>d) Zabawa „Pokłon Królowi”. Przebieg zabawy: jedno dziecko – król – siedzi na tronie; pozostałe dzieci, podzielone na sześć grup, reprezentują przedstawicieli sześciu państw: państwa A, O, E, U, I, Y; przedstawiciel każdej grupy (chorąży) trzyma odpowiedni proporzec (np. kolorowe chorągiewki lub kartoniki z wypisaną literą); prowadzący opowiada, że wybrano nowego króla i różne państwa wysłały swoich przedstawicieli, by oddali mu pokłon; delegacje te przybyły na zamek nowego króla i oczekują na wezwanie marszałka; marszałek zapowiada wejście każdej grupy: Jaśnie Wielmożny Królu, oto zbliżają się delegacje, aby uczcić Twój Majestat. Oto przedstawiciele państwa A na te słowa wchodzi przedstawiciele z tej grupy, kłaniają się królowi, po czym stają z boku; następnie podchodzą kolejno pozostałe delegacje, wywołane przez marszałka; kiedy już wszystkie delegacje oddadzą hołd królowi, marszałek ponownie wywołuje delegacje, ale teraz po to, aby w odpowiedniej kolejności opuściły</p>

	<p>zamek króla – Król dziękuje za okazany mu szacunek i sympatię i pozwala wam oddalić się. Aby panował porządek, wychodzą kolejno: delegacja państwa E... (dzieci kłaniają się i wychodzą).</p> <p>e) Zabawa „Słowniczek obrazkowy”. Dzieci przygotowują słowniczek obrazkowy w ten sposób, by każda głoska była uwzględniona w postaci kilku obrazków, np. l – lalka, lusterko, lampa, lew, m – mała, mak, masło, mapa itp. Przebieg zabawy: dzieci siedzą w kole, rzucają piłkę lub woreczek do wybranego kolegi; prowadzący mówi: – Szukamy słów, w których na początku jest... – tu prowadzący wymienia jakąś głoskę; wybrane dziecko wymienia wyraz zaczynający się na wybraną głoskę. Jeśli ktoś nie potrafi powiedzieć odpowiedniego słowa, musi wyszukać je w przygotowanym słowniczku.</p> <p>f) Ćwiczenia języka (wykonujemy je przed lustrem): Wypychanie czubkiem języka policzków przy otwartych ustach. Przesuwanie czubka języka po wewnętrznej i zewnętrznej stronie górnych zębów przy otwartych ustach. Dotykanie czubkiem języka kolejno górnych zębów przy otwartych ustach.</p> <p>g) Ćwiczenia warg (wykonujemy przed lustrem): Cmokanie ściągniętymi w „ryjek” wargami. Nadmuchiwanie policzków i energiczne wypuszczanie powietrza z policzków. Naśladowanie żucia z zamkniętymi ustami. Parskanie wargami.</p>
<p>6. Rozumienie wypowiedzi oraz sprawna pamięć słuchowa</p>	<p>a) Zabawa w pokazywanie różnych przedmiotów innymi przedmiotami. Akcentujemy ten człon, który jest w ćwiczonym zdaniu najważniejszy, np. „Pokazuję klucz, co pokazuję? Klucz”. I dalej „Pokazuję kredeką, czym pokazuję? Kredeką”. Prosimy dziecko, by wykonało zadanie: pokaż klucz kredeką. Następnie zmieniamy formy morfologiczne rzeczowników i zmieni się znaczenie naszej wypowiedzi. Pokazujemy kredekę kluczem. Dalej postępujemy wg powyższego wzoru, wykorzystując różne inne zabawki i polecenia.</p> <p>b) Gry dydaktyczne, gry planszowe.</p> <p>c) Podawanie jak największej liczby synonimów do podanych wyrazów.</p> <p>e) Zabawa „Znajdź i ułóż kolejno” /kilka obrazków/ - najpierw przedstawiamy i nazywamy desygnaty znajdujące się na obrazkach. Następnie zakrywamy, mieszamy obrazki i mówimy, by znalazło i ułożyło kolejno dwa obrazki. Potem dodajemy więcej wyrazów. Dziecko rozpoczyna układanie wówczas, gdy zakończymy wyliczanie.</p> <p>f) Zabawa „Wyjmij z worka”. Dziecko wyjmuje z worka przedmioty w ustalonej kolejności. Zadanie utrudniamy dodając kolejne elementy.</p>
<p>7. Poziom słownictwa biernego i czynnego</p>	<p>a) Nazywa egzotyczne warzywa i owoce.</p> <p>b) Tworzenie zdrobnień, zgrubień i wyrazów przeciwstawnych.</p> <p>c) Używanie zaimków: ten, tamten, tamta, mój, twój, jego, jej.</p> <p>d) Stopniowanie znanych przysłówków, np. szybko, szybciej, najszybciej...</p> <p>e) Używanie w mowie spójników przeciwstawnych: a, ale, lecz.</p> <p>f) Używanie w mowie spójników podrzędnych: aby, żeby, bo.</p> <p>g) Stosowanie zaimków pytających: gdzie?, kiedy?, jak?, kto?.</p> <p>h) Stosowanie zaimków nieokreślonych: ktoś, gdzieś.</p> <p>i) Stosowanie partykuł wskazujących prawdopodobieństwo: może, na pewno, a także wyrażających wolę: niech.</p> <p>j) Określenia dotyczące czasu: kiedy?.</p> <p>k) Słuchanie i omawianie wierszy, opowiadań, bajek, historyjek...</p> <p>l) Oglądanie i udział w przedstawieniach teatralnych i omawianie ich treści.</p>
<p>8. Umiejętność budowania zdań i dłuższych wypowiedzi</p>	<p>a) Poprawne artykułowanie głosek i słów.</p> <p>b) Budowanie wypowiedzi na temat swoich czynności, przeżyć, zdarzeń, treści literackich i teatralnych.</p> <p>c) Budowanie odpowiedzi na zadane pytania.</p> <p>d) Opowiadanie historyjki obrazkowej wg kolejności zdarzeń.</p> <p>e) Samodzielne układanie wierszy, rymowanek.</p> <p>f) Tworzenie nowych zakończeń do znanych opowiadań, bajek, zmienianie ich treści.</p> <p>g) Negocjowanie, pójście na kompromis</p> <p>h) Zadawanie pytań dotyczących sytuacji z dnia codziennego.</p> <p>i) Omawianie literatury dziecięcej. Zadawanie pytań, dłuższe wypowiedzi.</p>

Załącznik nr 3: Ankieta dla nauczycieli

Ankieta dla nauczycieli

1. Czy dostrzegają Państwo efekty pracy logopedycznej z dziećmi objętymi programem?

- Tak
 Nie

Jeśli tak, to jakie?.....

2. Jak często wykonywała Pani ćwiczenia z zakresu stymulowania rozwoju mowy dzieci?

- Codziennie
 Kilka razy w tygodniu
 Raz w tygodniu
 Kilka razy w miesiącu
 Raz w miesiącu
 Wcale

3. Czy zauważa Pan/Pani wpływ realizowanego programu logopedycznego na zachowanie dziecka?

- Tak
 Nie

Jeśli tak, to jaki?.....

4. Czy Pani/Pana zdaniem należy kontynuować realizację programu pracy logopedycznej?

- Tak
 Nie

Dlaczego?.....

5. W jakim stopniu dzieci opanowały podane niżej sprawności i umiejętności:

BADANE SPRAWNOŚĆ/UMIEJĘTNOŚĆ	wysoki	dobry	niski
1. Właściwy oddech			
2. Umiejętności fonacyjne i głosowe			
3. Sprawność słuchowa			
4. Wrażliwość logorytmiczna			
5. Poprawność artykulacyjna			
6. Rozumienie wypowiedzi i oraz sprawna pamięć słuchowa			
7. Poziom słownictwa biernego i czynnego			
8. Umiejętność budowania zdań i dłuższych wypowiedzi			

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

Załącznik nr 4: Ankieta dla rodziców

Ankieta dla rodziców

1. Czy celowe jest prowadzenie w przedszkolu zajęć logopedycznych?
 - Tak
 - NieDlaczego?.....
2. Czy współpracują państwo z logopedą?
 - Tak
 - NieJeśli tak, to na czym polega ta współpraca?.....
3. Czy częstotliwość zajęć logopedycznych prowadzonych w przedszkolu jest wystarczająca?
 - Tak
 - NieJeśli nie, proszę podać propozycje.....
4. Czy dzieci chętnie uczestniczą w zajęciach stymulujących rozwój mowy?
 - Tak
 - NieJeśli nie, proszę podać dlaczego.....
5. Jakie formy pracy/zabawy/zajęć podobają się dzieciom najbardziej?.....
6. Czy dostrzegają Państwo efekty pracy logopedycznej?
 - Tak
 - NieJeśli tak, to proszę wybrać:
 - Prawidłowy oddech*
 - Umiejętność postugiwania się głosem*
 - Sprawność słuchowa*
 - Umiejętność dostosowania ruchu do melodii*
 - Poprawność artykulacyjna*
 - Rozumienie wypowiedzi*
 - Sprawna pamięć słuchowa*
 - Wyższy zasób słownictwa*
 - Umiejętność budowania zdań i dłuższych wypowiedzi*
7. Czy zauważają Państwo wpływ realizowanego programu logopedycznego na zachowanie dziecka?
 - Tak
 - NieJeśli tak, to jaki?.....
8. Czy Pani/Pana zdaniem należy kontynuować realizację programu pracy logopedycznej?
 - Tak
 - NieDlaczego?

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

Załącznik nr 5: Kwestionariusz badania mowy KWESTIONARIUSZ BADANIA MOWY⁷

.....

.....

Imię i nazwisko dziecka, wiek
badania

Data

Spółgłoski

Wargowe

p	p' (pi)*	b	b' (bi)	m	m' (mi)	u (t)
.....
.....
.....			

Wargowo-zębowe

v	v' (wi)	f	f' (fi)
.....
.....
		

Przedniojęzykowo-zębowe

s	z	c	z(dz)	t	d	n
.....
.....
.....	

Przedniojęzykowo-działowe

š (sz)	ž (ž)	č (cz)	ž(dž)	r	l	l' (li)
.....
.....
.....		

Środkowojęzykowe

ś	ź	ć	ź (dź)	ń	į (j)
.....
.....
.....	

Tylnojęzykowe

k	k' (ki)	g	g' (gi)	x(ch)	x' (chi)
.....
.....
.....

⁷ Opracowanie na podstawie Kwestionariusza badania mowy Grażyny Billewicz i Brygidy Ziolo, Impuls, Kraków, 2006

* Przed nawiasem podano transkrypcję fonetyczną (w nawiasach zapis zgodny z wymową danej głoski).

Samogłoski

a	e	o	u	i	y	ą / ę
.....
.....
.....	

Rozumienie mowy -

Powtarzanie mowy -

Słuch fonematyczny -

Głoski:	Odróżnia	Nie odróżnia
Ustne- nosowe, np. b-m, d-n.		
Dźwięczne- bezdźwięczne, np. ź-ś, dź-cz.		
Miękkie- twarde, np. li-l, ś-s.		
Syczące- szumiące, np. s-sz, c-cz.		

Przykładowy zestaw wyrazów do diagnozy logopedycznej⁸:

Spółgłoski

wargowe:

pajac kanapa sklepp

pies spinka

bałwan kubek

biedronka drabina

małpa lampa domm

miska komin

ławka stołek diabeł

wargowo-zębowe:

wózek owoce

widelec telewwizor

fotel szafa lew

filizanka kalafior

przedniojęzykowo-zębowe:

⁸ Tamże.

sanki parasol tygrys

zegar gazeta

cebula klocki koc

dzwon kukurydza

tablica patelnia kogut

duch pomidor

noga garnek baranu

przedniojęzykowo-dźwiękowe:

szalik koszyk mysz

żaba tyżwy

czapka rękawiczki klucz

dżem

ryba narty seru

lalka telefon motylu

lizak walizuka

środkowojęzykowe:

ślimak huśtawka miś

ziemniak łazienka

ciastka bocian łokieć

dzieci ludzie

niedźwiedź dynia słońu

jabłko czajnik czarodziej

tylnojęzykowe:

kot oko smoku

kielbasa cukierek kredki

grabie ogórek

gitara magik rogi

chleb orzechy fartuch

hipopotam

Samogłoski + a, ę

autobus baon sowa

ęskimos zegar serce

okno płot jajko

ucho buty
 igła lis zapałki
 grzyb lody
 wąż gęś

Załącznik nr 6: Test do badania motoryki artykulacyjnej⁹

KARTA BADANIA MOTORYKI ARTYKULACYJNEJ

Imię i nazwisko badanego
 Data urodzenia Data badania

1.	wysuwanie i chowanie języka do jamy ustnej	1.	zaciśnięcie warg
2.	opuszczanie języka na brodę, unoszenie do nosa	2.	zakrywanie wargi dolnej wargą górną
3.	kierowanie języka do kąćka ust	3.	zakrywanie wargi górnej wargą dolną
4.	przewężanie języka (język wąski - grot)	4.	przesuwanie na boki zamkniętych warg
5.	rozpłaszczanie języka (język szeroki - topatka)	5.	ściągnięcie i rozciągnięcie warg
6.	unoszenie języka do podniebienia	6.	układanie warg w rurek
7.	podniesienie brzożów języka (nerka)	7.	gwizdanie
8.	ułożenie języka w kształt tyżeczki	8.	nadymanie policzków
9.	oblizywanie warg przy otwartych ustach	9.	wibrowanie warg
10.	oblizywanie językiem zębów	10.	przepychanie powietrza wewnątrz jamy ustnej
11.	kląskanie językiem	11.	cmokanie
12.	wypychanie policzków językiem	12.	parskanie

Rys. 4. Karta → badania motoryki artykulacyjnej. Orientacyjna ocena wyników badania motoryki artykulacyjnej (za wykonaną próbę — 1 pkt., za niewykonaną — 0 pkt.): 1. Narządy mowy sprawne ≥ 8 pkt. (dziecko wykonuje wszystkie lub co najmniej osiem pierwszych ćwiczeń języka i warg); 2. Średni stopień sprawności narządów mowy 6–8 pkt. (dziecko wykonuje sześć do ośmiu ćwiczeń w próbach warg i języka); 3. Znacznie obniżona sprawność narządów mowy ≤ 6 pkt. (dziecko wykonuje mniej niż sześć ćwiczeń warg i języka); 4. Narządy mowy niesprawne — 0 pkt. (dziecko nie jest w stanie wykonać żadnego ćwiczenia z podanych w karcie badania) [26, 33].

⁹ Z logopedią na Ty. Podręczny słownik logopedyczny, Ewa Małgorzata Skorek, Kraków, 2005, s. 30.

Załącznik nr 7: Kalendarz rozwoju mowy i najczęstsze trudności artykulacyjne¹⁰

	OKRESY ROZWOJU MOWY	NAJCZĘSTRZE TRUDNOŚCI ARTYKULACYJNE/UWAGI
2-6 miesiąc życia	<p>OKRES MELODII</p> <ul style="list-style-type: none"> Głuży - wydaje dźwięki niezamierzone i przez to ćwiczy narządy mowy. 	<ul style="list-style-type: none"> Każde dziecko głuży (nawet głuche).
6-9 miesiąc życia	<ul style="list-style-type: none"> Gaworzy (dziecko powtarza zasłyszane dźwięki z otoczenia). „Bawi się” wypowiedzianymi przez siebie dźwiękami (tzw. Echolalia). 	<ul style="list-style-type: none"> Gaworzy tylko dziecko słyszące. Jeśli do 7 m. życia dziecko nie gaworzy - konieczna jest konsultacja lekarska lub logopedyczna.
1-2 rok życia	<p>OKRES WYRAZU</p> <ul style="list-style-type: none"> Powtarza wyrazy po dorosłych. Naśladuje dźwięki naturalne (onomatopeje). Wypowiada świadomie pierwsze słowa: <i>mama, tata, baba</i>. Wypowiada samogłoski (<i>a, o, e, u, i, y</i>) i spółgłoski (<i>m, mi, p, pi, b, bi, n, ni, t, d, l</i>). 	<ul style="list-style-type: none"> Nie wypowiada samogłosek (<i>a, o, e, u, i, y</i>) i spółgłosek (<i>m, mi, p, pi, b, bi, n, ni, t, d, l</i>). Upraszcza lub opuszcza część wyrazu.
2-3 rok życia	<p>OKRES ZDANIA</p> <ul style="list-style-type: none"> Mowa ulega doskonaleniu. Wymawia wszystkie samogłoski (także <i>ę, q</i>); spółgłoski: <i>w, f, wi, fi, ś, ź, ć, dź, ń, l, li, k, g, ch, ki, gi, chi, j, t, s, z, c, dz</i>. Mówi prostymi zdaniami. Zadaje mnóstwo pytań. 	<ul style="list-style-type: none"> Nie chce mówić, zastępuje mowę gestem. Zastępuje głoski <i>s, z, c, dz</i> głoskami <i>sz, ż, cz, dż, ś, ź, ć, dź</i>. Wysuwa język między zęby (seplenienie międzyzębowe) lub skręca język w bok (wymowa boczna, słyszalny świst).
3-7 rok życia	OKRES SWOISTEJ MOWY DZIECKA, SWOISTYCH FORM JĘZYKOWYCH	
3-4 rok życia	<ul style="list-style-type: none"> Dziecko zaczyna już odróżniać głoski <i>s, z, c, dz</i> od ich miękkich odpowiedników <i>ś, ź, ć, dź</i>. Pod koniec czwartego roku życia może pojawić się głoska <i>r</i>, która dotąd była realizowana, jak <i>j</i> lub <i>l</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> Zamienianie samogłosek: <i>a - o, e - a, i - y</i>. Związane jest to z niewykształconą sprawnością narządów artykulacyjnych. Głoska <i>f</i> brzmi, jak <i>ch</i> lub odwrotnie, głoska <i>k</i> brzmi, jak <i>t a g</i>, jak <i>d</i>.

¹⁰ Opracowano w oparciu o G. Demelowa, Elementy logopedii oraz ulotkę Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Swarzędzu (opr. mgr Halina Dżiszyńska-Błachnio) oraz obserwacje własne autora programu.

<p>4-5 rok życia</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pojawiają się głoski <i>sz, ż, cz, dż</i>, choć mogą być jeszcze wymawiane, jak <i>s, z, c, dz</i>. - Mowa jest jeszcze daleka od doskonałości. 	<ul style="list-style-type: none"> - Grupy spółgłoskowe są często upraszczane w nagłosie, jak i śródgłosie wyrazu. - Głoski <i>sz, ż, cz, dż</i> brzmią, jak <i>s, z, c, dz</i>.
<p>5-6 rok życia</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Wymawia głoski <i>sz, ż, cz, dż</i> oraz niekiedy głoskę <i>r</i>. - Utrwala wymowę głosek <i>sz, ż, cz, dż, r</i>. - Mowa dziecka 6-letniego powinna już być ukształtowana. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nieprawidłowo wymawia głoski <i>sz, ż, cz, dż</i> (zastępuje je przez <i>s, z, c, dz, s, ź, ć, dź</i>). - Zastępuje głoskę <i>r</i> przez <i>j</i> lub <i>l</i> (wymowa boczna, <i>r</i> gardłowe - nie drży czubek języka przy górnych zębach)
<p>7 rok życia</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ma utrwaloną, poprawną wymowę wszystkich głosek oraz opanowaną technikę mówienia. - Chętnie uczy się wierszy i rymowanek 	<ul style="list-style-type: none"> - Może zamieniać głoski dźwięczne na bezdźwięczne, np.: <i>b-p, g-k, d-t, w-f, z-s</i>. - „Zapowietrza się”, mówi nie płynnie, niewyraźnie.